

A

5691

A569i.

Salmi-ramat,

fus fees

õudsa Lutteruse Katekismuse õppetus

Piibli salmidega on

ärrafelletud.

J. Lung.

1874

Tartus, 1873.

Trükkitud S. Laafmanni jures.

1837 - 1841
1837

Entscheidung des Consistorii

Gegen den Druck dieses Spruchbüchleins ist von Seiten des
Eibländischen Evang.-Lutherischen Consistorii nach vorgängiger Durch-
sicht derselben nichts einzuwenden.

Dorpat, St. Marien d. 24. Sept. 1873.

Im Namen und Auftrage des Consistorii:

A. S. Billigerode, Consistorialrath.

Zensuri poolest lubatud. — Rigas, 4. Oktobri 1873.

ENSV TA
Kirjandusmuuseumi
Arhiiviraamatukogu

37925

1873

...

Esckönne.

Katekismus seisab Piibli põhja peäl ja on temmast väljakaswanud, ni kui pu mapinnast. Salmi-ramat tahhab need allused ja jured üllesnäidata, mis katekismust firja põhja peäl kannawad ja finnitawad. Nenda annab salmi-ramat katekismusele õiget tunnistust, et iggäüks woib arro sada, mis põhja peäl ta seisab, ja kust ta ello-jured wälja käiwad: salmi-ramat selletab katekismust, ja jubhatab katekismusest pühha firja sisse. Sepärrast on salmi-ramat meie usjo rahwale ja isseärranis meie lastele üks tarwiline ramat, et ta meid õppetab, et meie woime kosta enneste eest iggäühhele, kes meilt arro püab se lotuse pärrast, mis meie sees on (1 Petr. 3, 15.).

Sowitakse siis sedda ramatusest nimmelt ka luggejattele ja koli-lastele. Kui luggejad sedda ramatut tarwitawad, kes temma seest kolis ei olle õppinud, siis õppigo nemmad need 90 salmi pähha, mis selle (*) tähhega on märgitud, sest needsammad salmid on need kõigeüllemad ja kallimad, nago kõige firja õppetuse tuum. Egga se ka luggejattele liaks ei lähhä: kui leri-aeg ka pitkem ei olle, kui kolm nädalat, siis tulleb igga päwa jauks 5 salmi õppida. Agga parrem on muidogi, kui jubba wäetimid lapsed peäle hakkawad ja korjawad ennestele need kõige kallimad Piibli salmid ühheks jädawaks warraks. Kui laps hakkab peäle tahhesamast aastast kunni seitsemeteistkümnema aastani, siis on temmal kümme aastad aega, ja kui ta siis igga aasta 30 salmi, Oktobri kuust, Aprili kuuni iggal nädalal üks salm, õppib, saab temma just leri aia hakkatuses walmis, ja toob siis need kolmsadda kõigekallimad salmid kui ühte head põhja liggi, mis peäle leri-õppetust woib

raiatada, ja mis temma leri-aial woib meletulletades weel finnitada. — Kus koli-assi nenda kui Willandi kreisis on seätud, woib salmide õppimist ehk ka sedda wisi toimetada: Need 90 salmi, mis tähhega märgitud, õppigo laps kahhesamal, ühhesamal ja künemal aastal, iggal talwel 30, iggal nädadal üks salm; üheteistkümneal aastal, kui õppi-kolis on, õppigo temma esimese peatükki salmid jure. Neid on ilma tähheta 66, siis tulles igga koli-nädala jauks kolm salmi õppida. Kolme- ja neljateistkümneal aastal, kui ta pärris kolis on, õppigo temma teise peatükki salmid. Neid on 86 ilma tähheta, kahhe aasta sees igga koli nädala jauks kaks salmi. Neljateistkümneal aastal õppigo temma kolmandama peatükki salmid, 34 tükki ilma tähheta, igga koli nädala jauks nattufe rohlem kui üks salm, ja siis weel wieteistkümneal aastal neljandama ja wien-dama peatükki salmid, 24 tükki, nappiste igga nädala jauks üks salm. Siis jääb temmale weel paar aastat aega, enne kui ta leri tulles, ja woib siis sel aial kōik 300 salmi weel öiete hõlega meletulletada. Sa meletulletamine on õppimise jures muidogi iggal pool ja iggal aial kõigeüllem ja tarwilisem assi, ni kui hõnete warjo al hõidminue: ilma kattulseta ja ilma kõhendamata lagguneb hõne ärra, ilma meletulletumata kaub ka õppitud tarkus pea ärra. Ugga mis on õppitud ja meles petud, se sago ka süddamesse wõetud.

Önnistago siis helde Sunmal isse sedda ramatufest, et meie kalli katekismuse õppimine ja selletamine saaks temma abhiga ikka täiemalt õige põhja peäle raiatud!

Põltsamaal, Öttobri kuul

1873.

S. Maurach.

Meie Kristi-usso-öppetuse
wiis Beatiüki.

(Ilma salmideta.)

Esimenne Beatiük.

Jummalal kümnest käsjust.

Esimenne käsk.

Minna ollen Issand sinno Jummal.

Sul ei pea mitte teiji jummalaid ollema minno kõrwas.

Mis se on?

Meie peame Jummalat ille kõige asjade kartma, armastama ja temma peale lootma.

Teine käsk.

Sinna ei pea mitte Jummalal omma Issanda nimme ilma asjata suhhu wõtma.

Sest Issand ei jätta tedda nuhtlemata, kes temma nimme kurjaste prugib.

Mis se on?

Meie peame Summalat kartma ja armastama,
et meie temma nimme jures mitte ei nea, ei wannu,
et lausu, ei walleta egga petta,
waid et meie sedda kõige hädda sees appi hüa-
me, pallume, fidame ja tänname.

Kolmas käsk.

Sinna pead pühapäwa pühhitsema.

Mis se on?

Meie peame Summalat kartma ja armastama,
et meie jutlust ja Summala sõnna ei põlga;
waid et meie sedda pühhaks peame, heal mehel
tuleme ja õppime.

Neljas käsk.

Sinna pead omma isja ja omma em-
ma auustama,
et sinno kässi hästi käib ja sinna kaua
ellad ma peäl.

Mis se on?

Meie pea Summalat kartma ja armastama, et
meie omma wannemaid ja issandaid ei põlga egga
wihhasta;

waid et meie neid auustame, tenime ja nende
sõnna tuleme, ja neid armsaks ja kalliks peame.

Wies käsk.

Sinna ei pea mitte tapma.

Mis se on?

Meie peame Summalat kartma ja armastama,

et meie omma liggimese ihhule ühtegi kahjo egga kurja ei te;

waid et meie tedda aitame, ja femmale head teme kõige ihho hädda sees.

Kues käff.

Sinna ei pea mitte abbiello ärrariffuma.

Mis se on?

Meie peame Summalat kartma ja armastama, et meie kasfinaste ja puhtaste ellame kõnnebe ja teggude sees,

ja et iggailks peab omma abbielast armastama ja auustama.

Seitsmes käff.

Sinna ei pea mitte warrastama.

Mis se on?

Meie peame Summalat kartma ja armastama, et meie omma liggimese rahha ehk warra ei wõtta, ei kawwala kauba egga pettise töga enneste pole ei kisku;

waid et meie temma warra ja peatoidust aitame kaswatada ja hoida.

Kahheksas käff.

Sinna ei pea mitte üllekohhut tunnis-tama omma liggimese wasto.

Mis se on?

Meie peame Summalat kartma ja armastama, et meie omma liggimese peäle mitte kawwalaste ei walleta, tedda mitte ei petta, keelt ei peksa, egga kurje kõnnesid temma peäle ei tõsta;

waid et meie temma eest kostame, kõit head temmast kõnneleme, ja kõit asjad heaks kåname.

Ühheksas käsk.

Sinna ei pea mitte himmustama omma liggimese kooda.

Mis se on?

Meie peame Jummalat kartma ja armastama, et meie omma liggimese pärrandust ehk kooda kawwalusega ei püa egga õiguse nimmel enneste pole ei kisku; waid et meie tedda aitame, et temma sedda enesel woiks piddada.

Kümmes käsk.

Sinna ei pea mitte himmustama omma liggimese naest, sullast, ümmardajat weiksid egga muud, mis temma pärralt on.

Mis se on?

Meie peame Jummalat kartma ja armastama, et meie omma liggimese naest, perret egga weiksid ärra et awwetelle egga wäggaise et wötta;

waid et meie neid maenitseme, et nemmad paigale jäwad, ja tewad mis nende kohhus on.

Mis ütleb nüüd Jummal kõigist neist: sinnatšist käskudest?

Temma ütleb nenda:

Minna Issand sinno Jummal, ollen pühha wihhaga Jummal, kes wannematte pattud nuhtleb laste kätte, kolmandamast ja neljandamast põlwest jadif neile, kes mind wihkawad.

Agga neile kes mind armastawad, ja minno käskud peawad, teen minna head tuhhandest põlwest jadif.

Mis se on?

Summal ähwardab nubhelda kõiki, kes needfinnat-
sed käsjud ülleastuvad; sepärrast peame meie temma
wihha kartma, ja ei mitte nendefinnaste käsitude
wasto teggema,
agga temma tõutab armo ja kõik head kõigile,
kas need käsjud peawad; sepärrast peame meie tedda
ka armastama, ja temma peäle lootma, ja hea me-
lega temma kässto möda teggema.

Teine Peatük.

Pühha st Kristiusust.

Esimene Öppetus.

Lo misest.

Minna ussun Jummalala Issa, kõige-
wäggewama taewa ja ma Lõja jisse.

Mis se on?

Minna ussun, et Jummal mind ja kõik lomad
on lonud, mulle ihho ja hinge, silmad, kõrwad ja
kõik liikmed, moistuse ja kõik meled on annud, —
ja weel hoiab,

ja peälegi rided, kingad, — sõmise ja jomise, —
koia ja maia, — naese ja lapse, — põllo, weiksed
ja kõik wilja, — kõik ihho ja ello tarwidust ja toi-
dust rohkeste ja iggapääw annab, —

ja kõige hädda ja kurja eest hoiab ja kaitseb;

ja sedda kõik teeb temma isjalikkust jummalikkust
armust ja heldusest, ja ei mitte sepärrast, et minna
sedda wäärt eht teninud ollen,

se eest on minno kohhus tedda kita, tännada,
tenida ja temma sõnna kuulda; se on tõeste tõssi!

Teine Öppetus.

Ürralunnastamisest.

Minna ussun Jesuse Kristuse Jum-
mala aino Poia, meie Issanda jisse, —
kes on sadud pühhasst Wainust, ilmale
todud neitsist Mariast, kannatanud Pon-
tiuse Pilatuse aial, risti lödud, surnud
ja mahhamaetud; — alla läinud põrgo
hauda, kolmandamal päwal jälle ülles-
tousnud surnuist, üllesläinud taewa, is-
tub Jummal omma kõigewäggewama
Issa parremal käel, seält temma tulleb
kohhut moistma ellawate ja surnute peäle.

••••• Mis se on? •••••

Minna ussun, et Jesus Kristus, tõssine Jum-
mal, kes ommast Issast iggawest on sündinud, ja
ka tõssine inimenne, kes neitsist Mariast ilmale to-
dud, minno Issand on,

kes mind ärrakaddunud ja huffamõistetud in-
nimest on peästnud ja lunnastanud kõigest pattust,
surmast ja kurrati wäest, ei mitte kulla egga hõbbe-
dega, waid omma pühha kallil werrega ja omma il-
masjüta kannatamise ja surmaga;

— sepärrast et minna temma omma piddin ollema,
temma rikis temma al ellama, ja tedda tenima igga-
weses õiguses, waggaduses ja õnnistuses, nenda kui
temma on üllestousnud surnuist, ellab ja wallitseb
iggaweste; se on tõeste tõssi!

Kolmas Öppetus.

Pühhitsemisest.

Minna ussun pühha Waimo jisse,

üht pühha ristifoggodust, pühhade
 osjasamist, pattude andeksandmist,
 lihha üllestouzmist ja iggawest ello.

Wis se on?

Minna ussun, et minna omnast melest ja wäest
 mitte ei woi Jesuse Kristuse omma Issanda sisse
 uskuda, egga temma jure sada, — waid pühha Waim
 on mind Ewangeliumi läbbi kutsunud; omma an-
 netega walgustanud, ja õige usso sees pühhitzenud
 ja hoidnud;

nenda kui temma kõik pühha ristifoggodust ma
 peäl kutsub, foggub, walgustab, pühhitseb, ja Jesuse
 Kristuse jures õige ja aino usso sees hoiab; sessam-
 mas ristifoggoduses temma minnule ja kõige usklik-
 tudele iggapääw kõik pattud rohkest andeks annab,

ja wiimsel päwal mind ja kõik surnud üles-
 ärratab, ja minnule kõige usklikudega Kristuse sees
 iggawese ello annab; — se on tõeste tõsi!

Kolmas Peatük.

Pühhast Issja meie Palwest.

Issja meie, kes sa olled taewas, püh-
 hitsetud sago sinno nimmi, tulgo meile
 sinno riik, sinno tahtmine sündko kui
 taewas, nenda ka ma peäl, meie igga-
 päwast leiba anna meile tännapääw, ja
 anna meile andeks meie wõllad, kui meie
 andeks anname omma wõlglastele, ja
 ärra sada meid mitte kiusatuse sisse, waid

peästa meid furjast ärra; sest sinno pär-
ralt on riif, ja wäggi, ja au iggaweste.
Amen.

Esimesed Palwe sõnad.

Issa meie, kes ja olled taewas.

Mis se on?

Summal tahhab meid se läbbi armolikkult kut-
suda, et meie peame uskuma, tedda meie õige Issa
ja meid temma õiged lapsed ollewad,

et meie julgeste ja kindla lotusega tedda peame
palluma, nenda kui armsad lapsed omma armast
isja palluwad.

Esimene Palwe.

Pühhitsetud sago sinno nimmi.

Mis se on?

Summala nimmi on kül isseenneses pühha; agga
meie pallume sessinnatses palwes, et se ka meie jures
saaks pühhitsetud.

Kuida sünnib se?

Kui Summala sõnna selgeste ja puhtaste õppe-
takse, ja meie ka pühhaste kui Summala lapsed
sedda möda ellame; sedda aita meid, armas taewane
Issa!

Agga kes teist wiisi õppetab ja ellab, kui Summala
sõnna õppetab, se ei pühhitse mitte meie seas Sum-
mala nimme; se eest hoia meid, armas taewane Issa!

Teine Palwe.

Tulgo meile sinno riif.

Mis se on?

Summala riif tulleb kül ilma meie palweta
isseennesest, agga meie pallume sessinnatses palwes,
et se ka meie jure tulleks.

Kuuda sünnib se?

Kui taewane Issa omma pühha Waimo meile annab, et meie temma pühha sõnna temma armo läbbi ussume, ja Summala mele pärrast ellame siin aialikkult ja seäl iggaweste.

Kolmas Palwe.

Sinno tahtmine sündko kui taewas, nenda ka ma peäl.

Mis se on?

Summala hea armuline tahtmine sünnib kül ilma meie palweta, agga meie pallume jessinnatses palwes, et se ka meie jures sünniks.

Kuuda sünnib se?

Kui Summal kõik kurja nouu ja tahtmist rikkub ja kelab neid, kes meid ei tahha lasta Summala nimme pühhitseda, egga temma riki meie jure tulla, kui on kurrati, maailma ja meie lihha tahtmine;

waid finnitab meid kindlaste ommas sõnnas ja uskus meie otsani; se on temma armuline ja hea tahtmine.

Neljas Palwe.

Meie iggapäwast leiba anna meile tännapäaw.

Mis se on?

Summal annab iggapäwast leiba kül ilma meie palweta kõige kurja innimestele; agga meie pallume jessinnatses palwes, et temma meile annaks jedda mõista, ja tännuga wastowõtta, meie iggapäwast leiba.

Mis on iggapäwane leib?

Kõik, mis meie ihho toiduseks ja üllespidamiseks tarwis lähhäb: sömine, jomine, — rided, fin-

gad, — kodda, maia, — põld, weiffed, — rahha, warra,
 — wagga abhikasa, waggad lapsed, wagga perre,
 waggad ja fruid üllemad, — hea wallitsus, hea ilm,
 rahho, terwis, aus ello, — head sõbrad, fruid naa-
 bred, — ja muud nisuggused asjad.

Wies Palwe.

Ja anna meile andeks meie wõllad,
 kui meie andeks anname omma wõlg-
 lastele.

Mis se on?

Meie pallume sessinnatses palwes, et taewane
 Issa mitte ei tahhaks wadata meie pattude peäle,
 egga nende pärrast meile sedda teelda, mis meie pal-
 lume; sest meie ep olle sedda mitte wäärt, mis meie
 pallume, agga polle sedda ka mitte teninud;

waid et temma tahhaks meile sedda kõil armust
 anda, sest et meie iggapääw paljo patto teme, ja
 selget nuhtlust tenime.

Süis tahhame meie ka süüdamest andeks anda,
 ja heal meel head tehha neile, kes meie wasto elsiwad.

Kues Palwe.

Ja ärra sada meid mitte kiusatuse sisse.

Mis se on?

Summal ei kiusa kül leddagi, agga meie pallu-
 me sessinnatses palwes, et Summal meid tahhaks
 hoida ja üllespidada, et kurrat, mailm ja meie lihha
 meid ei petta, egga sada ebbausso, kaksipiddise mõt-
 lemise ja mõnne mu sure patto ja häbbi sisse;

ja kui meid sega peaks kiusatama, et meie sum-
 matagi wiimselt ärrawõidame ja wõimust same.

Seitsmes palwe.

Waid peästa meid furjast ärra.

Mis se on?

Meie pallume seßsinnatses palwes, kui iihhel hobil, et taewane Issa meid tahhaks peästa lõigesuggusest kahjust, ihho- ja hinge-, warranduse- ja auu-kahjust;

ja wimaks, kui meie surma tunnise tulleb, õndsä otsa meile anda, ja armuga seßsinnatsest hädda orrust ennese jure taewa wõtta.

Wiimsed palwe sõnnad.

Seßs sinno pärralt on riif, ja wäggi ja au iggaweste. Amen.

Mis on Amen?

Se on, et minna pean kindlaste uskuma, et taewane Issa meie palwed heldeste on wastowõtnud ja kuulnud; seßs et temma isse meid on kästinud nenda palluda, ja tõutanud, et temma meid tahhab kuulda. Amen, Amen, se on: jah, jah, se peab tõeste nenda sündima.

Nelias Peatük.

Þ i i h h a s t r i s t m i s e s t.

I. Mis on ristmine?

Ristmine ep olle mitte paljas wessi, waid nisugune wessi, mis Jummalä kästus on seätud, ja Jummalä sõnnaga ühte pantud.

Mis Summala sõnna se on?

Kui meie Issand Jesus Kristus ütleb Matteuse ramatus wiimses peatükiks:

Minge ja tehke jüngeriks kõik rahwas, neid ristides Summala Issa, ja Poia, ja pühha Waimo nimmel.

II. Mis annab ehk sadab ristmine?

Temma sadab pattude andeksandmist, peastab ärra surmast ja kurratiist, ja annab iggawest õnnistust kõigile, kes sedda ussuvad, mis Summala sõnna ja tõutused kulusawad.

Mis sugused on need Summala sõnnad ehk tõutused?

Kui meie Issand Jesus Kristus ütleb Markuse ramato wiimses peatükis (16, 16):

Kes ussub ja kedda ristitakse, se peab õndsaks jama, agga kes ei ussu, tedda peab hukka mõistetama.

III. Kuida wõib wessi ni suri asjo tehha?

Wessi ei te sedda tõeste mitte, waid Summala sõnna, mis weega ja wee jures on, ja usk, mis seddasamma Summala sõnna wee sees ussub;

sest ilma Summala sõnnata on wessi paljas wessi ja ei mitte ristmine, agga Summala sõnnaga on ta üks ristmine, se on üks ello wessi täis armo, ja on uesündimise pessemine pühha Waimo läbbi, kuida pühha Paulus ütleb Tituse ramato kolmandamas peatükis:

Summal on meid õndsaks teinud uesündimise pessemise ja pühha Waimo uendamise läbbi, kedda temma on wälja-

wallanud meie peäle rohkeste Jesuse Kristuse meie Snnisteggia läbbi, et meie temma armo läbbi õigeks tehtud, iggawese ello pärriafs piddime sama lotuse järrele; se on üks tõssine sõnna.

IV. Mis tähendab nisuggune wee ristmine?

Se tähendab, et wanna Adam (se on meie pattune südda) peab iggapäwase kahhetsemise ja patustuspöörmise läbbi meie sees ärrauppitud sama ja surrema kõige patto ja kurja himmudega, ja iggapääw jälle ettetullema ja üllestõusma se uus inimene, kes õiguses ja puhhastuses Summala ees peab iggaweste ellama.

Kus se on kirjutud?

Pühha Paulus ütleb ommas ramatus Roma rahwale kirjutud, kuendamäs peatiükts:

Meie olleme Kristusega mahhamaetud ristmise läbbi surma sisse, et, otsego Kristus on üllesärratud surnuist Issa auu läbbi, meie ka nenda peame udes ellus käima.

Wies Peatük.

Pühhast Altari Sakramentist.

I. Mis on Altari Sakrament?

Se on meie Issanda Jesuse Kristuse tõssine ihho ja werri, leiwa ja wina al meile ristirahwale süa ja jua Kristusest ennesest seätud.

(Salmi-ramat.)

Kus se on kirjutud?

Nenda kirjutawad pühhad Ewangelistid: Mat-
teus, Markus, Lukas ja ka pühha Paulus:

Meie Issand Jesus Kristus sel ösel,
mil tedda ärraanti, wöttis leiwa, tännas,
murdis ja andis omma Jüingritele ja
ütles: Wotke, söge, se on minno ihho,
mis teie eest antakse, sedda tehke minno
mällestuseks.

Seljammal kombel wöttis temma ka
karrika pärrast õhtosömaaega, tännas ja
andis omma Jüingritele ja ütles: Wotke,
joge koif seält seest, sesinnane karrikas on
se uus seädus minno werre sees, mis
teie ja mitme eest ärrawallatakse pattude
andeksandmiseks: sedda tehke, ni mitto-
korda, kui teie sest jote, minno mälles-
tuseks.

II. Mis kasjo on meil sestisuggusest sömisest ja jomisest?

Sedda näitawad meile needsinnaesed Kristuse
sönnad: mis teie eest ärraantakse ja ärrawallatakse
pattude andeksandmiseks;

se on, et meile sakramenti sees pattude andeks-
andmist, ello ja õnnistust nende sönnade läbbi an-
takse; sest kus pattude andeksandmine on, seäl on
ka ello ja õnnistus.

III. Kuida wõib ihhulik sömine ja jomine nisuggusid
furi asjo tehha?

Sömine ja jomine ei te sedda tõeste mitte, waid
need Kristuse sönnad: mis teie eest ärraantakse ja
ärrawallatakse pattude andeksandmiseks;

need sõnnad on iholikko sõmise ja jomise jures
tui üllem asti sakramentis, ja kes needsammad sõn-
nad ussub, sel on, mis nemmad tunnistawad:
pattude andeksandmine.

IV. Kes wõttab auwaste sefinnatse sakramenti wasto?

Paastuda ja iho polest ennast walmistada, on
üks kaunis wäljaspidine kombe; — agga se on öiete
ja hästi walmistud, kessel usk on nendefinnaste
Kristuse sõnnade peäle: **Mis teie eest ärraantakse
ja ärrawallatakse pattude andeksandmiseks;**

agga kes neidfinnatsid sõnno ei ussu ehk kassi-
pidi mõtleb, se ep olle mitte wäärt, egga hästi
walmistud, sest se sõnna: **Teie eest!** — tahhab
selged usklikud süddamed.

101

Ündsa Lutteruse
Katekismuse ramat Piibli salmidega
ärroselletud.

Meie Kristi- usso-õppetuse
wiis Peatükki.

Summala sõnnaft.

1.* 2 Petr. 1, 19. 21. Meil on üks kind-
lam prohveti sõnna, ja teie tete hästi, et teie
sedda tähhele pannete kui üht künalt, mis pim-
medas paikast paistab, senni kui pääw wälja paistab,
ja koidotäht touseb teie süddames. — Innimese taht-
mise läbbi ei olle ial ei ühtegi prohveti kulutamist
kätte sadud, waid pühhad Summala mehhed on räti-
nud, juhhatud pühhas Waimust.

2. L. Paul. 119, 105. Sinno sanna on
mo jallale lampiks, ja walguseks mo jalgte peäl.

3. 2 Tim. 3, 15—17. Et sinna lapsesad sadid
pühhad kirjast tunned; need wõiwad sind targaks
teha õnnistuseks usso läbbi, mis Kristuse
Jesuse sees on. — Kõik pühha kirri on Sum-
malast sisse antud, ja sadab kasso õppetuseks,

nomimiseks, parrandamiseks, juhhatamiseks, mis õiguses on. — Et üks Jummalal innimene woiks täieste kõlboline, ka kõige hea tööle täieste walmistud olla.

4.* Luk. 11, 28. Õndsad on need, kes Jummalal sõnna kuulwad ja sedda tallele pannewad.

Esimenne Peatük.

Jummalal kümnest käsust.

5. Jak. 4, 12. Üks ainus kassoandja on, kes wõib õndsaks tehha, ja hukka panna.

6. Rom. 2, 14. 15. Kui pagganad, kellel ep olle käsö, isseenest käsö teud tewad, needsinnatseb, kellel ep olle käsö, on isseenestele käsöuks. — Sest nemmad näitwad ülles, et se käsö teggo on kirjutud nende süddame sisse, sest et nende süddame tunnistus sedda ka tunnistab, ja nende mõtted isselestis ennest peäle kaebawad, ehk ennest eest kostwad.

7.* Matt. 22, 37—40. Sinna pead Issandat omma Jummalat armastama kõigest ommast süddamest, ja kõigest ommast hingest, ja kõigest ommast melest. — Sesamma on se esimene ja suur käsö sõnna. — Agga teine on selle sarnane: Sinna pead omma liggimest armastama kui isseenast. — Neis kahhes käsösõnnas on kõik se käsö ja prohwetid kous.

8.* Jak. 2, 10. Kes kõik sedda käsöõppetust peab, ja ühhe käsösõnna wasto ehtib, se on kõikist süalluseks sanud.

9. 5 Mos. 27, 26. Ürranetud olgo, kes ei pea kõik sellesinnatse käsöõppetuse sõnno, kes nende järrele ei te; ja kõik rahwas üttelgo: Amen.

Esimenne käsk.

Minna ollen Issand sinno Jummal.

Sul ei pea mitte teisi jummalaid ollema minno kõrwas.

Mis se on?

Meie peame Jummalat ülle kõige asjade kartma, armastama, ja temma peäle lootma.

Minna ollen Issand sinno Jummal.

10. Jes. 42, 8. Minna Jehowa, se on minno nimmi, ja ei anna mitte teisele omma auu, egga omma kitust nikkerdud kuiudele.

11.* 3 Mos. 19, 2. Teie peate pühhad ollema, sest pühha ollen minna, Jehowa, teie Jummal.

Keeldus.

Sul ei pea mitte teisi Jummalaid ollema minno kõrwas.

Urwalik wäärjummalatenistus.

12.* 2 Mos. 20, 4. 5. Sinna ei pea ennesele mitte teggema ei nikkerdud kuiu egga mingisuggust näggo sest, mis taewas üllewel, ei sest, mis al ma peäl, egga sest, mis wees ma al on. — Sinna ei pea nende ette mitte kumardama egga neid tenima.

Sallaja wäärjummalatenistus.

13. Jer. 9, 22. Ärgo kitelgo tark ommast tarkusest ja ärgo kitelgo wäggew mees ommast wäest, ärgo kitelgo rikkas ommast rikkusest.

14. Apost. 5, 29. Jummalala sõnna peab ennam wõtma kuulda, kui innimeste sõnna.

15. Matt. 10, 37. Kes issa ehk emma

ennam armastab kui mind, se ep olle mitte minno wäärt, ja kes poega ehk tüttart ennam armastab kui mind, se ep olle mitte minno wäärt.

16. Jer. 17, 5. Ürranatud on se mees, kes lodab innimese peäle, ja panneb lihha ommaks käewarrels, ja lahkeb Jehowast omma süddamega ärra.

17.* 1 Joh. 2, 15—17. Urge armastage mitte mailma, egga sedda, mis mailmas on; kui legi mailma armastab, selle sees ei olle mitte Issa armastus. — Sest kõik, mis mailmas on, lihha himmo, silma himmo ja ello kõrkus, ei olle mitte Issast, waid se on mailmast. — Ja mailm lähheb hukka ja temma himmo, agga kes Jummalat tahtmist teeb, se jääb iggaweste.

Räsk.

Meie peame Jummalat ülle kõige asjade kartma,

18.* L. Laul 111, 10. Jehowa kartus on tarkuse hakkatus.

— **19.** Mos. 39, 9. Kuida peaksin ma sedda suurt kurja teggema, ja Jummalat wasto patta teggema?

armastama

20.* 1 Joh. 4, 19. Armastagem tedda, sest ta on meid enne armastanud.

— **21.** L. Laul 73, 25. 26. Kes on mulle taewas armsam kui sinna? Kui ma sinno jures ollen, ei himmusta ma ühtegi siin ma peäl. — Kui mo lihha ärralõppeb, ja mo südda ka, siis olled sa, Jummal! mo süddame kaljo ja mo ossa iggawest.

22. Joh. 5, 3. Se on Jummalat armastus, et meie temma kässoõnnad peame, ja temma kässoõnnad ei olle mitte rasked.

ja temma peäle lootma.

23.* I. Laul 37, 5. Wereta Jehowa peäle ommad teed ja loda temma peäle, kül ta toimetab kõik hästi.

24. I. Laul 84, 13. Wäggede Jehowa! wägga õnnis on se innimene, kes sinno peäle lodab.

Teine käsk.

Sinna ei pea mitte Jummalala omma Issanda nimme ilma asjata suhhu wõtma.

Sest Issand ei jätta tedda nuhtlemata, kes temma nimme furjaste prugib.

Mis se on?

Meie peame Jummalat kartma ja armastama, et meie temma nimme jures mitte ei nea, ei wannu, ei lausu, ei walleta egga petta;

waid et meie sedda kõige hädda sees appi hüame, pallume, kidade ja tänname.

Reeldus.

Sinna ei pea Jummalala nimme mitte ilmaasjata suhho wõtma.

25. Matt. 12, 36. Minna ütlen teile, et innimesed peawad arro teggema kohto päwal iggaühhest tühjast sõnnast, mis nemmad on räkinud.

egga nedima,

26.* Sak. 3, 9. 10. Kelega kidade meie Jummalat ja Issa ja sellesammaga sajatame meie need innimesed, kes Jummalala sarnatseks on sanud. — Ühhest suust tulles wälja õnnistamine ja sajatamine; se ei pea, mo wennad, mitte nenda ollema.

egga wanduma,

27.* Matt. 5, 34. 37. Agga minna ütlen teile, et teie ei pea foggoniste mitte wanduma; — agga teie kõnne olgo jah, jah! ei mitte, ei mitte! mis ülle sedda on, se on sest tiggedast.

28. 5 Mos. 6, 13. Sa pead Jehowat, omma Summalat, kartma ja tedda tenima ja temma nimme jures wanduma.

egga lausuma,

29. 5 Mos. 18, 10—12. Ei so seast ei pea leitama, kes omma poia ja omma tüttre tullest lassib läbbikäia, ei õnneandjat egga sedda, kes pilwest lausub, ei ussidega lausujat egga noida, — egga wallowõtjat egga sedda, kes noia käest küssib, egga teadmameest, egga sedda, kes furnutte käest küssib. — Sest iggamees, kes sedda teeb, on Jehowale hirmus.

egga walletama ja petma.

30.* Matt. 7, 21. Ei sa kõik, kes minno wasto ütlewad: Issand, Issand! — taewariki, waid kes tewad minno Issa tahtmist, kes taewas on.

Käst.

waid sedda kõige hädda sees appi hüüdma,

31. I. Paul 50, 15. Hüa mind appi abhastuse päwal, siis tahhan ma sind sest wäljakiskuda, ja sinna pead mind auustama.

palluma,

32. Ewes. 6, 18. Palluge iggal aial kõige palwe ja pallumisega waimus, ja sesamma pärrast walwage kõige peäleaiamise ja pallumisega kõige pühhade eest.

fiitma,

33. I. Laul 103, 1. 2. Mo hing! kida Jehowat, ja kōif, mis minno sees, temma pühha nimmi. — Mo hing! kida Jehowat, ja ärra unusta mitte temma heateggemist ärra.

ja tännama.

34. Ewes. 5, 20. Tännage ikka kōige asjade eest Summalat ja Issa, meie Issanda Jesuse Kristuse nimmel.

Kolmas kōik.

Sinna pead pühhapäwa pühhitsema.

Mis se on?

Meie peame Summalat kartma ja armastama, et meie jutlust ja Summala sõnna ei põlga;

waid et meie sedda pühhaks peame, heal meel tuleme ja õppime.

Hingamise päwa seädmisest.

35. 1. Mos. 2, 3. Inmmal hingas seitsmel päwal kōigest ommast teggemisest, mis ta olli teinud. — Ja Summal õnnistas seitsmet päwa ja pühhitses tedda, et temma siis olli hinganud kōigest ommast teggemisest.

Keeldus.

Meie peame Summalat kartma ja armastama, et meie jutlust ja Summala sõnna ei põlga,

36.* 2. Mos. 20, 9. 10. Kuus päwa pead ja tööd teggema, ja kōif omma teggemist ärrateggema. — Ugga seitsmes pääw on hingamise pääw Jehowale, sinno Summalale, siis

ei pea sa ühtegi teggemist teggema, ei sinna, ei so poeg egga so tüttar, ei so sullane egga so ümmardaja, ei so lojus egga so wõõras, kes sinno wärrawis on.

Käsk.

waid et meie sedda pühhaks peame, heal mehel tuleme ja õppime.

37. I. Paul 26, 8. Jehowa, ma armastan so kwoia elloasjet ja sinno aumaia paika.

38.* Kolof. 3, 16. Kristuse sõnna elago rohkest teie seas kõige tarkusega; õppetage ja maenitsege isseennast mängi ja kituse lauludega, ja mu waimuliko lauludega; laulge kauniste Issandale ommas süddames.

39. Sak. 1, 22. 27. Agga olge sõnna teggiad, ja ei mitte ükspäinis kuuljad, et teie wallemõtlemise läbbi ennast ei petta. — Üks puhhas ja laitmata tenistus Summala ja Issa ees on se: Waeste laste ja lefnaeste järrele kulama nende willetsuses, ja isseennast ilmariggata mailmast piddama.

Neijas Käsk.

Sinna pead omma isja ja omma emma auustama,

et sinno käsfi hästi käib ja sinna kawa ellad ma peäl.

Mis se on?

Meie peame Summalat kartma ja armastama, et meie omma wannemaid ja issandaid ei põlga egga wihhasta;

waid et meie neid auustame, tenime ja nende sõnna tuleme, ja neid armsaks ja kalliks peame.

Reeldus.

Meie ei pea ommad wannemad mitte põlgama,

40. 5 Mos. 27, 16. Ürranetud olgo, kes omma isja ja omma emma alwaks panneb; ja kõik rahwas üttelgo: Amen.

agga wihhastama,

41. 2 Mos. 21, 15. Kes omma isja eht omma emma lõõh, sedda peab armuta surma pandama.

Käsit.

waid peame neid auustama,

42.* Ewef. 6, 2. 3. Auusta omma isja ja emma (se on esimine kääsõnna tõutusega), — et sinno käsit woiks hästi käia, ja sinna woiksid kaua ellada ma peäl.

tenima,

43. 1 Tim. 5, 4. Omma wannemille head jälle tassuma, se on hea ja armas Jummalaa ees. Nende sõnna kuulma ja neid armsaks ja kalliks piddama.

44. Kol. 3, 20. Lapsed kuulge omma wannematte sõnna kõige asjade sees; sest se on Issanda mele pärrast.

Ka issandid peame auustama, kui on: üllemad,

45.* Rom. 13, 1. 2. Igga hing heitko üllematte alla, kellel kõigeüllem melewald on, sest üllemad ep olle muido kui Jummalast; agga kes üllemad on, need on Jummalast seätud. — Kes nüüd üllematte wasto panneb, se panneb

Summala seädmise wasto; agga kes wastopannewad, need saatwad iseenneste peäle nuhtlust.

46. Matt. 22, 21. Andke keisrile mis keisri kohhus, ja Summalale, mis Summala kohhus on.

õppetajad,

47.* Hebr. 13, 17. Kuulge ommad juhatajad ja wõtke nende sõnna; sest nemmad walwawad teie hingede eest, nenda kui need, kes wastust peawad andma, et nemmad sedda römuga tewad, ja ei mitte ohkades; sest teil polle sest mitte kasso.

ja leiwawannemad.

48.* 1 Petr. 2, 18. Teie sullased kuulge kõige kartusega omma issandatte sõnna, ei mitte ükspäinis heade sõnna, kes järreleandwad, waid ka tiggedatte sõnna.

Wies käst.

Sinna ei pea mitte tapma.

Mis se on?

Meie peame Summalat kartma ja armastama, et meie omma liggimese ihhule ühtegi kahjo egga kurja ei te;

waid et meie tedda aitame, ja temmale head teme kõige ihho hädda sees.

Reeldus.

Sinna ei pea mitte tapma,

Awwalik tapmine.

49.* 1 Mos. 9, 6. Kes innimese werd ärrawallab, selle werri peab innimese läbbi sama ärrawallatud, sest Lemma on innimest Summala näo järrele teinud.

egga omma liggimese ihhule ühtegi lahjo
egga furja teggema.

Sallaja tapmine.

50. Öppet. 23, 29, 30. Kellel on paljo
rido? kel kaebdus? kel hawad ilmaasjata? kellel
sinnised filmad? — Neil on, kes aega wiitwad
wina jures.

51.* 1 Joh. 3, 15. Iggauiks, kes omma
wenna wihtab, se on innimese tapja; ja teie teate,
et ei ühhelgi innimese tapjal ei olle iggawest ello
ennese sisse jäwad.

Singe tapmine.

52. Matt. 18, 6. Kes pahhandab ühhe
neistsinnatsist pisesokessist, kes minno sisse ustwad, sel
olleks parram, et weskikiwwi temma kaela peaks po-
dama, ja tedda ärraupputadama süggawama merre
kohhta.

Isseennese tapmine.

53. Rom. 14, 7. Ütski meist ei ella isse-
ennesele, ja ütski ei surre isseennesele.

Räsk.

waid tedda aitama ja temmale head teggema
kõige ihho hädda sees.

54. 1 Joh. 3, 16, 18. Sest olleme meie
Summala armastust tunnud, et temma omma ello
meie eest on jätnud; ja meie peame ka ello wendade
eest jätma. — Minno lapsokesed, ärgem armast-
tagem mitte sõnnaga egga telega, waid teoga ja
tõega.

55. Rom. 12, 18. Kui se woib olla, siis
pid dage kõige innimestega rahho, ni paljo
kui teie poolt jünnib.

56.* Koloss. 3, 12. 13. Sepärrast ehhitage ennast kui Summala ärrawallitsetud, pühhad ja armastud, süddamelikko hallastusega, heldusega, allandusega, tassandusega, pitka melega; — kannatage teine teisega, ja andke andeks teine teisele, kui kellelgi on middagi kaebamist teise peäle; kui Kristus teile ka on andeks annud, nenda tehke ka teie.

57. 1 Kor. 13, 1—3. Kui ma innimeste ja inglite feeltega rägini, agga mul ei olle armastust, siis olleksin minna wast, mis kummiseb, ja kelloke, mis helliseb. — Ja kui ma woiksin prohweti wisil räkida, ja teaksin kõik sallajad asjad ja kõik tundmist, ja kui mul olleks kõik se ust, nenda et ma woiksin mäggeseid assemelt ärratösta, agga mul polleks armastust, siis ei olle minnust ühtegi. — Ja kui ma kõik omma warra ärrajaggaksin, ja kui ma omma ihho annaksin, et tedda ärrapõletasse, ja mul ei olleks armastust, siis ei olleks minnul sest ühtegi kasso.

Kues Käsk.

Sinna ei pea mitte abbiello ärrarikkuma.

Mis se on?

Meie peame Summalat kartma ja armastama, et meie kassinaste ja puhtaste ellame kõnnede ja teggude sees,

ja et iggaüks peab omma abbielast armastama ja auustama.

Abiello seisusest.

58. 1 Mos. 2, 18. 24. Ja Jehowa Summal ütles: se ep olle mitte hea, et innimene üksti on. Ma tahhan temmale abbi tehha, mis temma koghane on. — Sepärrast jättab mees omma isja ja omma emma mahha ja hoiab omma naese pole, ja nemmad peawad üks lihha ollema.

59. Matt. 19, 6. Sepärrast ep olle nemmad ennam faks, waid üks lihha. Mis nüüd Jummal on ühte pannud, sedda ärgo lahhutago innimene mitte.

Räsk.

Meie peame Jummalat kartma ja armastama, et meie kassinaste ja puhtaste ellame kõnnebe ja teggude sees;

60. 1 Kor. 6, 19. 20. Ehk et teie ei tea, et teie ihho on pühha Waimo tempel, kes teie sees on, sedda teie Jummalalt sanud, ja teie ei olle mitte isseenneste pärralt. — Eest teie ollate kalli hinnaga ostetud; sepärrast auustage Jummalat ommas ihhus ja ommas waimus, mis Jummal pärralt on.

61. 1. Paul 51, 12. Lo mulle, Jummal, üks puhhas südda, ja uenda mo sees kindla waimo.

ja et iggäüks peab omma abbi kassat armastama ja auustama.

62.* Ewef. 5, 22—25. Naesed kuulge omma meeste sõnna kui Issanda sõnna. — Eest mees on naese pea, nenda kui Kristuski on koggoduse pea, ja temma on omma ihho õnnisteggia. — Agga nenda kui koggodus Kristuse meelwalla al on, nenda ka naesed omma meeste meelwalla al kõige asjade sees. — Mehhed armastage ommad naesed, nenda kui Kristus on armastanud koggodust, ja on isseennast selle eest ärraannud.

Reeldus.

Sinna ei pea mitte abbiello ärrarikkuma.

Lahhutamine.

63. 1 Kor. 7, 10. 11. Agga neid, kes abbi-

ellus on, ei käsfi minna waid Issand, et naene mehbest ei pea lahkuma, — ja et mees ei pea naest mahhajatma.

Awwalik abbiello rikkumine.

64.* Ewes. 5, 34. Agga horajacht ja kōik rojastus ehk ahnus olgo nimmetamata teie seas, nenda kui pūhhadele sünnib, ja hābbemata tō. ja jōlle kōnne ehk naljameitmine, mis ei sünni waid ennemine tännamist olgo teie seas:

Sallaja abbiello rikkumine.

65. Matt. 5, 28. Agga minna ütlen teile, et iggāiſ kes naese peäle watab tedda himmuskades, on jo abbiello temmaga ärrarikkunud ommas süddames.

66. 1 Kor. 15, 33. Ärge efsige mitte! Kurjad kōnned rikkuvad head lombed ärra.

67. Sppet. 1, 10. Mo poeg! kui pattused sind awwatawad, siis ärra wōtta mitte nende nouu.

68. Ewes. 5, 18. Ärge joge ennast täis wina, kust üks õnneto ello tulleb, waid sage täis Waimo.

Seitsmes käsfi.

Sinna ei pea mitte warrastama.

Mis se on?

Meie peame Jummalat kartma ja armastama, et meie omma liggimese rahha ehk warra ei wōtta, ei kawwala kauba egga pettise tōga ennestepole ei kisse; waid et meie temma warra ja peatoidust aitame kaswatada ja hoida.

Reeldus.

Sinna ei pea mitte warrastama.

Awwalik wargus.

69.* 1 Kor. 6, 10. Ei wargad egga ahned,
(Salmi-ramat.)

ei jodifud, ei laitajad, egga risujad ei pea Sum-
mala rili parrima.

70. Ewef. 4, 28. Kes warrastanud, se ärge
warrastago mitte ennam, waid tehko ennemine
tööd, ja saatko kättega head, et temmal olleks sellele
jaggada, sellel pudo on.

Meie peame Summalat kartma ja armas-
tama, et meie omma liggimese rahha ehk
warra ei wõtta, ei kawwala kauba egga pet-
tisa töga enneste pole ei lissu,

Sallaja wargus.

71.* 1 Tess. 4, 6. Ei ükski ei te üllekohto,
egga petta omma wenda sesinatse asja sees,
sepärrast et Issand on kättemaksja kõige nendefinnaste
asjade pärrast.

72. Öppet. 23, 21. Lakkuja ja prassia
saab waeleks, ja tultumine teeb, et pead ridehilbud
selga pannema.

73. 2 Tess. 3, 10. Kes ei tahha tööd
tehha, se ei peagi mitte söma.

74. L. Laul 37, 21. Däl wõttab laenuks,
ja ei tassu jälle ärra; agga õige on armuline
ja annab.

75. 1 Tim. 6, 9, 10. Kes tahtwad rikkaks
sada, need langewad kiusatuste ja kõie sisse, ja mitme
rummala ja lahjo teggewa himmo sisse, need waiu-
tamad tnimesed alla hukkamise ja ärrarikmise sisse. —
Sest rahha ahnus on kõikide kurjade asjade juur.

Räsk.

waid et meie temma warra ja peatoibust
aitame kaswatada ja hoida.

76.* Hebr. 13, 16. Äрге unnustage mitte
ärra, head tehha ja teistele jaggada; sest ni-
suggused ohwid on Summala mele pärrast.

77. Jes. 58, 7. Eks se olle paastmine, kui ja omma leiba murrad näljatsese, ja wiid omma kotta need willeksab, — kes pelgus on; kui ja näed, kes allasti, ja kattad sedda, ja kui ja ennast kõrwal ei hoia omma liggimese eest.

78. 1 Tim. 6, 6—8. Agga jummalakartus on suur kasso, kui meie ommaga rahhul olleme. — Sest meie ep olle ühtegi ilmale tonud, awalik on, et meie ei woi middagi mailmast ärrawia. — Agga kui meil peatoidust ja ihhokattet on, siis peame sega rahhul ollema.

Rahhelsjas käst.

Sinna ei pea mitte üllekohhut tunnis-
tama omma liggimese wasto.

Mis se on?

Meie peame Jummalat kartma ja armastama, et meie omma liggimese peäle mitte kawwalaste ei walleta, tedda mitte ei petta, keelt ei pelja, egga kurje kõnnesid temma peäle ei tõsta;

waid et meie temma eest kostame, kõif head temmast kõnneleme, ja kõif asjad heaks kåname.

Keeldus.

et meie omma liggimese peäle mitte kawwalaste ei walleta, tedda mitte ei petta, keelt ei pelja egga kurje kõnnesid temma peäle ei tõsta,

79. Sa. 3, 5, 6. Nenda on ka keel üks pissule liie, ja surustelleb wägga; wata mis suurt metsa wõttab pissule tulli süta? — Ka keel on tulli ja üks mailm täis üllekohhut, nisuggune on keel meie liikmette seas, mis rojaseks teeb kõif iho, ja sütab põllema meie ellokorra sündimisest surmast sadit, kui sedda pörgust südetakse.

80.* Ewes. 4, 25. Sepärrast jätke mahha

wallet, ja räfige töt, iggäuks omma liggimesega, sest et meie olleme teine teise liikmed. Wata Nr. 126.

82. Matt. 7, 1—3. Urge moistke kohhut, et teie peäle kohhut ei moisteta. — Sest mis kohtuga teie kohhut moistate, sega peab teie peäle ka kohhut moistetama; ja mis mööduga teie möödate, sega peab teile jälle möödetama. — Agga mis sa pinda näed wenna silmas, agga palgi ommas silmas ei panne sa mitte tähhele?

Käsk.

waid et meie temma eest kostame, kõi head temmast kõnneleme, ja kõi asjad heaks täname.

83. Sal. 1, 19. Sepärrast, minno armad wennad, olgo igga innimenne nobbe kuulma, pitkiline räkima, pitkiline wihhale.

84. 1 Kor. 13, 6. Armastusel ei olle rõmo üllekohtust, agga tõe pärrast on temmal teistega rõdm.

85. 1 Petr. 4, 8. Agga kõigeennamiste pidage issekeskis ühtepuhko armastust, sest armastus kattab pattude hulka.

Ühheksas Käsk.

Sinna ei pea mitte hinnustama omma liggimese kodda.

Mis se on?

Meie peame Summalat kartma ja armastama, et meie omma liggimese pärrandust ehk kodda kawwalusega ei püa, egga õiguse nimmel enneste pole ei tisku; waid et meie tedda aitame, et temma sedda ennesel woiks piddada.

Kümnes Käsk.

Sinna ei pea mitte hinnustama omma liggimese naest, sullast, ümmardajat weisid egga muud, mis temma pärralt on.

Mis se on?

Meie peame Summalat kartma ja armastama, et meie omma liggimese naest, perret egga weiksid ärra et awwetalle egga wäggise ei wötta;

waid et meie neid maenitseme, et nemmad paigale jäwad, ja tewad, mis nende lohhus on.

Reeldus.

Sinna ei pea mitte himmustama.

86. 1 Mos. 8, 21. Innimese süddame mõtlemised on kurjad temma lapsepõlwest.

87.* Jerem. 17, 9. Südda on kawwalam petma, kui mingisuggune mu asst, ja temma on foggone hullas; kes woib sedda ärratunda?

88.* Matt. 15, 19. Süddame seest tulewad wälja kurjad mõtlemised, tapmised, abbiello-rikmised, horajahhid, wargused, walletunnistused, teotamised.

89. Rom. 8, 7. Lihha meel on waen Summala wasto, sest temma ei heida Summala kässo alla, sest ei temma woigi heita.

Käsk.

90. 1 Petr. 2, 11. Armad, minna maenitsen teid kui maialised ja wõõrad, et teie hoiate lihhalikko himmude eest, mis hinge wasto sõddiwad.

91. Matt. 5, 8. Ondsad need, kes puhtad süddames; sest nemmad peawad Summalat näggema.

Mis ütleb nüüd Summal kõigist neist-
sunnatsist käskudest?

Temma ütleb nenda:

Minna Issand, sinno Summal, ollen pühha wihhaga Summal, kes wannematte pattud nuhtleb laste kätte, kolmandamast ja neljandamast põlwest sadid neile, kes mind wihkawad.

Agga neile, kes mind armastavad, ja minno kärsud peavad, teen minna head tuhhandest põlwest sadit.

Mis se on?

Summal ähwardab nuhhelda kõiki, kes needsiinnatseb kärsud ülleastuvad; sepärrast peame meie temma wiha kartma, ja ei mitte nendefinnaste käskude wasto teggema,

agga temma tõutab armo ja kõik head kõigile, kes need kärsud peavad; sepärrast peame meie tedda ka armastama, temma peäle lootma, ja hea melega temma käsko möda teggema.

Wata Nr. 11.

92. 5 Mos. 30, 19. Ma lutsun tänna teie wasto tunnistajaks taewa ja ma: ma ollen so ette pannud ello ja surma, õnnistamist ja ärrawandumist; wallitse nüüd ello, et sinna ja so juggu woiks ellada.

Summal ähwardab nuhhelda,

93.* Kal. 6, 7. 8. Ärge efsige mitte! Summal ei anna ennast mitte pillkada; sest mis inimene ial külwab, sedda temma ka leikab. — Sest kes omma lihha peäle külwab, se leikab lihhasst hukkatust; agga kes Waimo peäle külwab, se leikab Waimust iggawest ello.

94. Rom. 3, 23. Kõik on patto teinud, ja on Summala auust ilma.

95.* Rom. 6, 23. Surm on patto pall, agga iggawenne ello on Summala armoand Kristuse Jesuse, meie Issanda, sees.

agga tõutab ka armo.

96. L. Laul 119, 4. 5. 33. 34. Sinna olled käsknud ommad käskmised sure hõlega pidduda. — Oh et mo elloteed saaksid kinnitud, et sinno seäd-

mised saaksid petud. — Öppeta mind, Jehowa! omma seädmiste wiisid, et ma sedda hoian otsant. — Anna mulle mõistust, et ma pean so kässoõppetust, ja sedda hoian kõigest süddamest.

97. L. Laul 103, 17. 18. Jehowa heldus on iggawesest aiaast iggaweste nende peäl, kes tedda kardawad, ja temma õigus jääb laste lastele, neile, kes temma seädust peawad.

98. Rom. 3, 20. Sepärrast et kässo teggudest ükski lihha ei mõisteta temma ees õigeks; sest kässo läbbi tulleb patto tundmine.

99.* Kal. 3, 24. Nenda on kässt meie juhataja olnud Kristuse jure, et meie usso läbbi piddime õigeks sama.

Teine Peatük.

Pühhasst Kristiusust.

Kässt ja Ewangelium.

100. Kal. 2, 16. Ja meie teame, et innimene kässo teggude läbbi ei sa õigeks, kui agga Jesuse Kristuse usso läbbi; siis olleme meie ka Jesuse Kristuse sisse uskunud, et meie Kristuse ussust piddime õigeks sama, ja ei mitte kässo teggudest, sest et kässo teggudest ei sa ükski lihha õigeks.

101.* Rom. 10, 4. Kässo ots on Kristus, õigusets iggaühhele, kes ussub.

102. Rom. 1, 16. 17. Minna ei häbbene mitte Kristuse armõppetusest, sest se on Jummalawäggi õnnistuseks iggaühhele, kes ussub, ni hästi Judamehhele esite, kui ka Krekamehhele. — Sest Jummalawõigus ilmutasse sellesamma seest ussust usko, nenda kui kirjutud on: Agga kes ussust õige on, peab ellama.

103.* Hebr. 11, 1. Ust on kindel lotus nende asjade peäle, mis weel odetakse, ja nende asjade märkoandmine, mis ei nähta.

Summala ollemisest.

104. Hebr. 11, 6. Ilma usfota et woi ükski Summala mele pärrast olla; sest kes Summala jure tahhab sada, se peab usfma, et temma on, ja et ta tasujaks saab neile, kes tedda otfiwad.

105. Joh. 4, 24. Summal on Waim, ja kes tedda kummardawad, need peawad Waimus ja tões kummardama.

106. T. Laul 90, 1—4. Issand ja olled meile elloasfemeks olnud põlwest põlweni. — Enne kui mäed sündsid, ja kui ma ja mailm lodi, olled sinna, Summal, iggawesfest iggaweste. Sinna teed, et innimenne jälle põrmuks saab, ja ütled: Tulge taggast, innimese lapsed! — Sest tuhhat aastat on sinno melest kui eilne päaw, kui se saab mödaläinud, ehk kui wahhikord õse.

107. Jer. 23, 23. 24. Kas minna ollen Summal liggidelt, ütleb Jehowa, ja ei mitte ka Summal kaugelt? — Kas tegi wõib warjule minna warjo paituse, et minna ei peaks tedda näggema! ütleb Jehowa. Eks minna täida taewad ja maad, ütleb Jehowa.

108. Lut. 1. 37. Summala jures ei olle ühtegi asja woi mata.

109. Apost. tegg. 15, 18. Summalal on lõil omma teud iggawesfest teäda.

110. Rom. 11, 33. Oh sedda Summala riffuse ja tarkuse ja tundmise süggawust! kuis ärraarwamata on temma lohtomõistmised, ja ärrawoistmata temma wisid!

111. Jes. 6. 3. Pühha, pühha, pühha

on wäggede Jehowa! kõik maailm on temma auu täis.

112. 1 Tim. 6, 15. 16. Mis see õnnis ja ainus wäggen Jssand, se kunningatte kunningas, ja kõige issandatte Jssand ommal aial tabhab üllesnäidata, — kes ükst on se, kes ei woi surra, kes ellab ühhes walguses, kuhho üksti ei ja, kedda üksti inimene ep olle näinud, egge wõi nähha; sellele olgo auustus ja iggawene wäggi. Amen.

113. 1. Paul 11, 7. Jehowa on õige, ta armastab õigust, temma filmad waatwad õiglase peäle.

114. 1. Paul 103, 8. Hallastaja ja armuline on Jehowa pitka melega ja rikkas heldusest.

115. 5 Mos. 32, 4. Summal on ustaw ja ilma kõwverufeta; õige ja õiglane on temma.

(Summal on üks kolmeaino ollemise sees.)

116. 5 Mos. 6, 4. Kule Israel: Jehowa, meie Summal, Jehowa on üks.

117.* Matt. 28, 19. Minge ja õppetage kõik rahwast, ja ristige neid Issa ja Poia ja pühha Waimo nimmel.

118. 2 Kor. 13, 13. Issanda Jesuse Kristuse arm, ja Summala armastus ja pühha Waimo ossasamine olgo teie kõikidega. Amen.

Esimene Õppetus.

Lomifest.

Minna ussun Summala Issa, kõige wäggenama taewa ja ma Loja sisse.

Mis se on?

Minna ussun, et Summal mind ja kõik lomad on lonud, mulle ihho ja hinge, filmad, kõrwad ja

kõik liitmed, moistuse ja kõik meeled on annud, — ja veel hoiab,

ja peälegi ribed, kingad, — sömise ja jomise, —

loia ja maia, — naese ja lapse, — põllo, weiksed

ja kõik wilja, — kõik ihho ja ello tarwidust ja toi-

dust rohkest ja iggapääw annab, —

ja kõige hädda ja kurja eest hoiab ja kaitseb;

ja sedda kõik teeb temma isjalikkust jummalikkust

armust ja helbusest, ja ei mitte sepärrast, et minna

sedda wäärt ehk teninud ollen,

se eest on minno kohhus tedda kita, tännada,

tenida ja temma sõnna kuulda; se on tõeste tõssi!

Minna ussun Jummal Jessa kõigewägge-

wama taewa ja ma Loja sisse.

(Lomiseft ei ühhestgi asjast.)

119. 1 Mos. 1, 1. Algmises lõi Jummal

taewast ja maad.

120.* Hebr. 11, 3. Usso läbbi moistame

meie, et maailm Jummal Sanna läbbi on wal-

mistud, et se, mis nähkaffe, on sanud neist, mis

ei nähta.

121. Joh. 1, 1—3. Algmises olli se Sanna,

ja se Sanna olli Jummal jures, ja se Sanna

olli Jummal — Sesamma olli algmises Jum-

mala jures. — Kõik asjad on temma läbbi tehtud,

ja ilma temmata ep olle ühtegi tehtud, mis tehtud on.

122. I. Laul 33, 6. Jehowa sõnna

läbbi on taewad tehtud, ja temma su Waimo läbbi

kõik nende wäggi.

Minna ussun, et Jummal mind ja kõik

lomad on lonud.

(Inglite ja inimese lomiseft ja langemiseft.)

123. Hebr. 1, 14. Eks inglid kõik ei olle

teniad waimud, wäljaläkitud tenistuseft nende

pärrast, kes õnnistust peawad pärrima?

124.* I. Saul 91, 11, 12. Temma tah-
hab ommad inglid sinno pärrast käskida, et nemmad
peawad sind hoidma kõige so tebe peäl.

125. Jud. 6. Ja need inglid, kes omma
hakkatust ei hoidnud, waid omma elloasjet
mahajätanud, on temma sure päwa kohtoni igga-
weses wangipõlwes pimmeduse al finnipiddanud.

126. Joh. 8, 44. Kurrat on innimese tapja
olnud algmissest, ja ep olle mitte seisma jänud
tõe sisse, sest tõt ep olle mitte temma sees; kui
ta waltet rägib, siis rägib temma ommast, sest
temma on wallelik ja wallelikko isja.

127. 1 Mos. 1, 26, 27. — 2, 7. Ja Sum-
mal ütles: Tehkem innimest enneste näo järrele
enneste sarnatses, et nemmad wallitsewad ülle
kallade, mis merres, ja ülle lindude, mis taewa al,
ja ülle lojuste, ja kõik ülle ma, ja kõik ülle roma-
jatte, mis ma peäl romawad. — Ja Summal lõi
innimese omma näo järrele, Summala näo järrele
lõi ta tedda, mehheks ja naeseks lõi temma neid.
— Ja Jehowa walmistas innimest, mis põrm on,
mullast, ja puhhus temma ninnase ellawat õhko.
mulle, ihho ja hinge, silmad, kõrwad, ja
kõik liikmed, moistuse ja kõik meled on an-
dunud — ja weel hoiab;

(Summala hoidmisest.)

128. Joh. 10, 12. Ello ja head teggid sa
mulle, ja so üllewaatmine hoidis mo waimo.

129. 1 Mos. 8, 12. Ei pea eddespidi kõik
mailma päwil mitte lõpma ei semendamine egga
leifus, ei külm egga pallaw, ei sui egga talwe, ei
pääw egga õ.

Ja peäleegi riided, kingad, sömise ja jomise,
toia ja maia, naese ja lapse, põllo, weiksed
ja kõik wilja, kõik ihho ja ello tarwidust
ja toidust rohkeste ja iggapääw ka annab,

(Summala wallitsemisest.)

130.* Apost. tegg. 14, 17: Summal on meile head teinud, ja on taewast meile wihma ja head wiljalist aega annud, ja roa ja römuga meie süddamed täitnud.

131.* 1 Petr. 5, 7. Heitke kõik omma muret temma peäle, sest ta murretseb teie eest.

ja kõige hädda ja kurja eest hoiab
ja kaitseb;

132. Jes. 43, 1—8. Sa nenda ütleb nüüd Jehowa, sinno Loja, oh Sakub! ja so walmistaja, oh Israel! ärra kardada mitte; sest ma ollen sind lunnastanud, ja nimme pärrast sind kutsunud: ja olled minno pärralt. — Kui sa weest läbbilähhed, ollen minna joga, ja kui sa jöggedest läbbilähhed, ei pea nemmad sind mitte ärraupputama: kui sa tulles läid, ei pea sa ärrapõllema, ja tulleleef ei pea sind mitte kõrwetama.

ja sedda kõik teeb temma isfalikkust jummalikkust armust ja heldusest, ja ei mitte sepärrast, et minna sedda wäärt eht teninud ollen; se eest on minno kühhus tedda kita, tännada, tenida ja temma sõnna kuulda;
(se on tõeste tõssi.)

133. Hebr. 12, 5—6. Mo poeg, ärra arwa mitte alwats Issanda hirmoandmist, ja ärra sa mitte nõrgaks, kui sind temmast nomitakse. — Sest sedda Issand armastab, sellele annab temma hirmo, agga ta peksab igga poia, sedda ta wastowõttab.

134.* 1 Mos. 32, 11. Minna ei olle midagi kõikide heateggemiste ja kõige truuse wasto, mis sa omma sullasele olled teinud.

(Wata ka Nr. 33.)

Teine Öppetus.

Ärralunnastamisest.

Minna ussun Jesuse Kristuse Summala aino Poia, meie Issanda sisse, — kes on sadud pühhasst Waimust, ilmale todud neitsist Mariast, kannatanud Pontiusse Pilatuse aial, risti lödud, surnud ja mahhamaetud; — alla läinud põrgo hauda, kolmandamal päwal jälle üllestouznud surnuist, üllesläinud taewa, istub Summala omma kõigewäggewama Issa parremal käel, seält temma tulleb kohhut moistna ellawate ja surnute peäle.

Mis se on?

Minna ussun, et Jesus Kristus, tõssine Summal, kes ommast Issast iggawest on sündinud, ja ka tõssine inimenne, kes neitsist Mariast ilmale todud, minno Issand on,

kes mind ärrakaddunud ja hullamõistetud inimest on peästnud ja lunnastanud kõigest pattust, surmast ja kurrati wäest, ei mitte kulla egga hõbbe dega, waid omma pühha kalli werrega ja omma ilmasjüta kannatamise ja surmaga;

— sepärrast et minna temma omma pididin ollema, temma ritis temma al ellama, ja tedda tenima iggaweses õiguses, waggaduses ja õnnistuses, nenda kui temma on üllestouznud surnuist, ellab ja wallitseb iggaweste; se on tõeste tõssi!

Minna ussun Jesuse Kristuse Summala aino Poia, meie Issanda sisse,

(Jesuse Kristuse kahhest ollemisest.)

135. Matt. 1, 21. Maria peab poia ilmale toma, ja sinna pead temmale nimme pan-

nema Jesus, sest temma päästab omma rahvast nende pattudest.

136. Tim. 2, 5. Üks Summal on, üks wahhemees ja Summala ja inimeste wahhel, se innimene Kristus Jesus.

137.* Joh. 3, 16. Nenda on Summal maailma armastanud, et temma omma ainosündinud Poia on annud, et ükski, kes temma sisse ussub, ei pea hukka sama, waid et iggawene ello temmal peab ollema.

138.* Joh. 1, 14. Ja se janna sai lih-haks, ja wöttis kui ühhes maias meie seas ellada, ja meie näggime temma auu, kui Issast ainosündinud Poia auu, täis armo ja töt.

139. Joh. 20, 28. Ja Tomas wastas ja ütles temmale: Minno Issand ja minno Summal!

140. 1 Joh. 5, 20. Meie olleme selle tõssise sees, temma Poia Jesuse Kristuse sees, se sinnane onj se tõssine Summal, ja se iggawene ello.

141. Joh. 5, 21—23. Sest otsekui Issa surnud ülesärratab ja teeb ellawaks, nenda teeb Poeg ka ellawaks, kedda temma tahhab. — Sest Issaga ei mõista kohbut ei ühhegi peäle, waid kōik kohtomoistmist on temma Poia kätte annud. — Et kōik peawad Poega auustama, nenda kui nemmad Issa auustama; kes ei armasta Poega, se ei auusta mitte Issa, kes tedda on läkitanud.

142. Joh. 21, 17. Issand, ja tead kōik, sinna tunned, et ma sind armastan.

143.* Matt. 18, 20. Kus kaks ehk kolm minno nimmel on ühheskous, seäl ollen minna sest nende seas.

144. Joh. 10, 30. Minna ja se Issa olleme üks.

tes on sadud pühhas Waimust, ilmale todud neit sifst Mariast, kannatanud Pontjuse Bilatuse ajal, risti lödud surnud ja mahhamaetud. (Innimeseksamisest ja tabhest Issanda põlwest.)

145.* Wilip. 2, 5—11. Sesammasugune meel olgo teie sees, mis Kristuse Jesuse sees ta olli, — kes, kui ta Summala näul olli, sedda ei arwand sagits, et temma Summalaga ühhesuggune olli; — waid allandas isseennast, ja wöttis sullase näggo ennesele, ja sai innimeste sarnatsels, — ja leiti wäljaspiddisest lombest kui innimene, ja allandas isseennast ja sai sõnnawõtklits surmani, peälegi ristisurmani. — Sepärrast on ta Summal tedda wägga üllendanud, ja on temmale annud ühhe nimme, mis ülle kõige nimme on, et Jesuse nimmel kõik nende põlwed peawad ennast nikkutama, kes taewas, ja ma peäl, ja ma al on, — ja kõikide feel peab üllestunnistama, et Jesus Kristus on se Issand Summala Issa, auuks.

(Allandamise põlwest.)

Sadud pühhas Waimust.

146. Lut. 1, 35. Ingel wastas ja ütles Mariale: Pühha Waim peab so peäle tulles, ta kõigeförgema wäggi so ülle warjama, sepärrast peab ta se pühha, mis sinnust sünnib, Summala Poiats hutama.

147. Jes. 9, 5. 6. Üks laps on meile sündinud, üks poeg on meile antud, kelle õlla peal ta wallitsus on, ja temmale pannakse se nimmi: immelik, nouandja, wäggew Summal, iggawene issa, rahhowürst. — Temma suur wallitsus ja rahho on ilma otsata Laweti aujärje peäl, et ta sedda peab finnitama, ja sedda toetama kõhto ja õigusega, sest aiaft ja iggaweste.

148.* Kal. 4, 4. 5. Agga kui aeg täis sai, läkkitas Summal omma Poega, et ta pididi naestest sündima, ja kässõ alla sama, et temma neid kes kässõ al ollid, pididi ärralunnastama, et meie pididime laste õigust sama.

Kannatanud Pontiusse Pilatusse aial,

149. Hebr. 2, 17. 18. Sepärrast pididi ta kõitõis wendade sarnatsõks sama, et ta pididi armuline ja ustaw üllem preester ollema neis asjus, mis Summala ees on teggemist, rahwa pattud ärraleppitama. —

Seest mis sees temma isse on kannatanud ja kiusatud, selle sees woib temma neid, kedda kiusatalse aidata.

Kristi lödud,

150. Kal. 3, 13. Kristus on meid ärralunnastand kässõneedmisest, kui ta sai needmisest meie eest (sest kirjutud on: ärranetud on iggäiks, kes pu külges poob).

Surnud,

151. Joh. 19, 30. Kui nüüd Jeesus kedda ädikat sai wõtnud ütles temma: Se on lõppetud; ja nõrgutas pead, ja heitis hinge.

Ja mahhamaetud.

152. I. Paul 16, 10. Sinna ei jätta mo hinge mitte hauda, egga falli, et se, kes so melest armas, peab ärramäddanemist näggema.

alla läinud pörgõhauda, kolmandamal päwal jälle üllestõusnud surnuist, üllestlänud taewa, istub Summala omma kõigewäggewama Issa parremal kael, seält temma tulleb kõhüt mõistma ellawate ja surnute peäle.

(Üllendamise põlvest.)

Ma läinud pörgo hauda,

153. 1 Petr. 3, 19. Waimus on Kristus ärraläinud, ja on armo fulutanud neile waimudele, kes wangis on.

Üllestõusnud surnuist,

154.* Rom. 4, 25. Jesus on meie ülleastmiste pärrast ärraantud, ja meie õigeksamise pärrast üllesärratud.

155. 1 Kor. 15, 20—22. 17. Kristus on surnuist üllesärratud, ja on esimesseks sanud nende seast, kes on läinud maggama. — Sest et ühhe innimese läbbi surm on, siis on ka ühhe innimese läbbi surnute üllestõusmine. — Sest nendago Adama sees kõik ärrasurewad, nenda peab ka kõiki Kristuse sees ellawaks tehtama. — Agga kui Kristus ei olle üllesärratud, siis on teie usk tühhine, siis ollete teie alles omma pattude sees.

Üllesläinud taewa,

156. Joh. 14, 2. 3. Ma lähhen teile asset walmistama; — ja kui ma saan läinud, ja teile asset walmistanud, siis tullen minna jälle, ja tahhan teid ennese jure wõtta, et teie ka ollete, kus minna ollen.

157.* Kol. 3, 1. Kui teie nüüd Kristusega ollete üllesärratud, siis otsige sedda, mis üllewal on, kus Kristus on istmas Jummal parramal kael.

Seält temma tulles kohhut moistma ellawate ja surnute peäle.

158. Apost. tegg. 1, 11. Sefinnane Jesus, kes teilt on ülleswoetud taewa, se peab tullemal selsammal kombel, kui teie tedda ollete näinud taewa ärraminnewad.

159. Mark. 13, 35—37. Sepärrast walwage, (sest teie ei tea missal koia isšand tulleb, õhto, ehk kešš ö aeges, ehk kufkes, ehk warra hommiko). — Et temma ei tulle äkkitselt, ja teid ei leia maggamast. — Agga mis ma teile ütlen, sedda ma ütlen kõikile: Walwage!

Mis se on?

Minna ussun, et Jesus Kristus, tõssine Summal, kes ommast Issast iggawest on sündinud, ja ka tõssine innimene, kes neitsist Mariast ilmale todud, minno Issand on, (Kristuse tööst kolmes ammetis.)

160.* Joh. 14, 6. Minna ollen te ja tödde ja ello. Ükski ei sa Issa jure muido, kui minno läbbi.

(Prohweti ammetist.)

161. Joh. 7, 16. 17. Jesus ütles neile: Minno õppetus ei olle minno, waid selle, kes mind on läkkitanud. — Kui kegi temma tahtmise järrele tahhab tehha, se tunneb, kas se õppetus Summalast on, ehk kas minna isseennesest rägim.

162. Joh. 6, 68. 69. Issand, kelle jure peame meie minnema? Sul on iggawese ello sannad. — Sa meie olleme usknud ja tunnud, et sinna olled Kristus ellawa Summala Poeg.

kes mind ärraladdunud ja huffamõistetud innimest on peästnud ja lunnastanud kõigest pattust, surmast ja kurrati wäest, ei mitte kulla egga hõbbedaga, waid omma pühha kalli werrega, ja omma ilmasüta kannatamise ja surmaga.

(Üllema preestri ammetist.)

163.* Hebr. 7, 26. 27. Sesuggune üllempreester läks meile tarwis, kes pididi ollema pühha,

ilmasüta, puhhas, pattustest ärralahhutud, ja kõrgem kui taewas; — kel ei olle tarwis iggapääw, nenda kui üllemil preestridel, esüte omma pattude eest ohwrid wia, pärrast rahwa pattude eest; sest sedda on temma ükskord teinud, kui ta isseennast ohwriks tõi. —

164.* Hebr. 4, 15. 16. Meil polle üllemat preestrit, kel ei peaks ärrast meelt ollema meie nõdruste pärrast, waid kes kõikis on kiusatud otsego meie, siiski ilma pattuta, — sepärrast läkki nüüd julgusega armo aujärje jure, et meie hallastust same, ja armo leiame sel aial, kui meil abbi tarwis on.

165.* 1 Joh. 2, 1. 2. Kui kegi on patto teinud siis on meil eestkostja Jäsa jures, Jäsus Kristus, kes õige on. — Ja temma on ärraleppitamine meie pattude eest; agga ei mitte ükspäinis meie waid ka kõige mailma pattude eest.

166.* Joh. 1, 29. Wata se on Summala Tal, kes mailma patto ärrakannab.

167.* 2 Kor. 5, 19. 21. Summal olli Kristuse sees, ja leppitas mailma isseennesega ärra, ja ei arwanud neile mitte nende ülleastmised süüks, ja on meie sisse pannud ärraleppitamise sõnna. — Sest temma on tedda, kes ühhestgi pattust ei teädnud, meie eest patto ohwriks teinud, et meie piddime Summala õiguseks sama temma sees.

168.* 1 Petr. 2, 24. Kristus on meie pattud isse kannud ommas ihhus ülles pu peäle, et meie piddime pattust ärra sama, ja õigusele ellama, kelle wermede läbbi teie ollete terweks sanud.

169. Hebr. 2, 14. 15. Et nüüd lapsõkses lihha ja werre osalised on, otse nenda on temma ka isse sest ossa sanud, et ta pididi surma läbbi selle wägge, kel surma ülle woi must olli, se on kur-

rati, ärrakautama, — ja leppitades ärrapeästma neid, kes surma kartuse pärrast kõige ello aia sullase põlves ollid.

170.* Joh. 11, 25, 26. Minna ollen üllestousmine ja ello; kes minno sisse ussub, se peab ellama, ehk temma kül surreb! — Sa iggaüks, kes ellab ja ussub minno sisse, se ei pea mitte iggaweste ärrasurrema.

171. 1 Kor. 15, 54—57. Surm on ärraneeldud woimuse sisse. — Surm, kus on sinno astel? pörgohaud, kus on sinno woimus? — Agga surma astel on pat, ja patto wäggi on käst. — Agga tänno Summalale, kes meile woimust annab meie Issanda Jesuse Kristuse läbhi. —

172.* 1 Petr. 1, 18, 19. Sa teie teate, et teie ei olle kadduwate asjadega, ei hõhbedaga egga kullaga lunnastud teie tühjast ellust, mis teie ollete wannemist õppinud; — waid Kristuse kui ühhe ilmawiggata ja puhta talle kalli werrega.

173.* Rom. 5, 18, 19. Sepärrast nüüd kui ühhe pattolangemise läbhi sü on tulnud kõikide innimeste peäle hukkamiseks: nenda on ka selle ühhe Kristuse õiguse läbhi Summala arm tulnud kõikide innimeste peäle ello õigeksamiseks. Sest otsego selle ühhe innimese sõnnapõlgmise läbhi paljo on sanud pattuseks: nenda sawad ka selle ühhe Kristuse sõnnakuulmise läbhi paljo õigeks.

174.* Jes. 53 4—6. Tõeste meie haigused on temma ennese peäle wõtnud, ja kõik meie wallo kannud; agga meie arwastime tedda temma ennese sü pärrast wiggaseks tehtud, Summalast pekstud ja waewatud ollewad. — Agga temma on meie ülleastmiste pärrast hawatud, ja kõik meie üllekohto pärrast ärrarõhbutud; karristus olli temma peäl, et meil piddi rahho ollema ja temma muhkude läbhi on meile terwis tulnud. — Meie kõik ekstisime

kui lambad, meie waatsime iggäüks omma te peäle; agga Jehowa on meie kõitide üllekohbut lastnub temma peäle tulla.

175. Jes. 1, 18. Kui teie pattud on kui ellepunnased rided, siiski peawad nemmad walgeks sama kui lummi; kui nemmad punnased on kui werretarwa rie, peawad nemmad ommeti walge willa sarnatseks sama.

sepärrast et minna temma omma pidin ollema, temma rüis temma al ellama, ja tedda tenima iggaweses õiguses, wagaduses ja õnnistuses, nenda kui temma on üllestõusnud surnuist, ellab ja wallitseb iggaweste, se on tõeste tõssi.

(Kuninga ammetist.)

176.* Joh. 18, 37. Pilatus ütles temma wasto: Olled sinna ommeti kuningas! Jesus kostis: Jah ollen, sest minna ollen kuningas; ma ollen seks sündinud, ja seks ilmale tulnud, et ma tõele pean tunnistust andma; iggäüks kes tõe seest on, se tuleb minno heäle.

177.* Joh. 18, 36. Minno kuningriik ep olle mitte sestinnatsest mailmast; olleks mo kuningriik sestinnatsest mailmast, kül mo teenrid taplesid, et mind Juda rahwa kätte ei saaks ärraantud; agga nüüd ep olle minno kuningriik mitte siit.

178. I. Paul 145, 13. Sinno kuningriik on kõige iggaweste aegade kuningriik, ja sinno wallitus on kõige põlwe rahwa seas.

179. 1 Kor. 15, 25. Ta peab kui kuningas wallitsema, kunni temma kõit waenlased enne se jalgade alla saab pannud.

180. Luk. 1, 68. 74. 75. Kõidetud olgo Issand, Israeli Summal, et ta on tulnud tatsma,

ja ärralunnastamist saanud omma rahwale, — et meie, omma waenlaste käest ärrapeästetud, ilmafartmata tedda piddime tenima, — pühhitsuses ja õiguses temma ees kõige omma ello aia.

Kolmas Öppetus.

P ü h h i t s e m i s e s t.

Minna ussun pühha Waimo sisse, üht pühha ristifoggodust, pühhade õsfasamist, pattude andeksandmist, lihha üllestoustmist ja iggawest ello.

Mis se on?

Minna ussun, et minna ommast melest ja wäest mitte ei woi Jesuse Kristuse omma Issanda sisse uskuda, egga temma jure sada, — waid pühha Waim on mind Ewangeliumi läbbi kutsunud, omma annetega walgustanud, ja õige usso sees pühhitsenud ja hoidnud;

nenda kui temma kõik pühha ristifoggodust ma peäl kutsub, foggub, walgustab, pühhitseb, ja Jesuse Kristuse jures õige ja aino usso sees hoiab; sesfammas ristifoggoduses temma minnule ja kõige usklikudele iggapääw kõik pattud rohkeste andeks annab,

ja wiimisel päwal mind ja kõik surnud üllesärratab, ja minnule kõige usklikudega Kristuse sees iggawese ello annab; — se on tõeste tõssi!

Minna ussun pühha Waimo sisse.

Mis se on?

Minna ussun, et minna ommast melest ja wäest mitte ei woi Jesuse Kristuse omma Issanda sisse uskuda egga temma jure sada.

181. Joh. 16, 12. 13. Minnul on teile weel paljo ütlemist, agga teie ei woi sedda nüüd mitte kanda; agga kui temma, se tõe Waim, tulleb,

se juhhatab teid kõige tõe sisse, sest temma ei rāgi mitte isseennesest, waid mis temma tuleb, sedda rāgib temma.

182. Joh. 15, 26. Agga kui se trööstia saab tulnud, ledda minna teile tahhan läkitada Issast (se tõe Waim, kes Issast wäljalähheb), se samma peab minnust tunnistama.

183. 1 Kor. 2, 14. Lihhalit inimene ei sa mitte kätte mis Summala Waimo asjad on; sest se on temmal jõlleduš, ja temma ei woi neid mitte tunda, sest neid peab waimulikkult ärramoistetama.

184.* 1 Kor. 12, 3. Ütski ei woi Jesust Issandaks nimmetada, kui agga pühha Waimo läbbi.

185. Wilip. 2, 12. 13. Noudke enneste õnnistust tagga kartuse ja wärristusega. — Sest Summal on, kes teie sees teeb, et teie tahhate ja ja woite tehha temma hea mele pärrast.

waid pühha Waim on mind Ewangeliumi läbbi kutsunud,

(Õnnistuse te, — kutsumisest.)

186. 2 Tim. 1, 9. Summal on meid õndsaks teinud, ja kutsnud pühha kutsmisega, ei mitte meie teggude järrele, waid temma omma noupidamise ja armo järrele.

187.* Matt. 11, 28—30. Tulge minno jure kōil, kes waematud ja koormatud ollete, ja minna tahhan teile hingamist sata. — Wōtke enneste peäle minno ilke, ja õppige minnust; et minna olla tassane ja süddamest allandlik, siis leiata teie hingamist enneste hingedele. — Sest minno ilke on hea, ja minno korem on lelja.

188. 1 Tim 2, 4. Summal tahhab, et kōil innimesed peawad õndsaks sama, ja tõe tundmisele tulles.

189. Esf. 33, 11. Mi tōeste kui ma ellan,

se on Issanda Jehowa sanna, mul' ep' olle head meelt selle surmast kes' öäl, waid sest, kui se, kes' öäl, pörab omma te peält, et ta woiks ellada. Pöörge ümber, pöörge ümber omma kurja tebe peält, sest miitpärrast tahhate teie surra, oh Issraeli suggu!

190. Matt. 20, 16. Paljo on kutsutud, agga piisut ärrawallitsetud.

omma annetega walgustanud,
(Walgustamisest ja ärratamisest; meleparrandamisest ja õigeksamisest.)

191.* Ewes. 5, 14. Ärka ülles, kes' sa maggad, ja tõuse ülles surnuist, siis wõttab Kristus sind walgustada.

192. 2 Petr. 3, 9. Issand ei tahha mitte, et monned peawad hukka minnema, waid et kõik peawad meleparrandamist kätte sama.

193. Hebr. 3, 7. 8. Täanna kui teie temma heält kulete, — siis ärge tehke enneste süddamid mitte kowaks.

194. I. Laul 51, 3—6. Summal olle mulle armuline omma helduse pärrast, kustuta mo ülleastmised omma rohke hallastuse pärrast. — Besse mind hästi mo üllekohtust, ja puhhasta mind mo pattust. — Sest ma tunnen ommad ülleastmised, ja minno pat on mo ees allati. — Sinno, sinno wasto ükspäinis ollen ma patto teinud, ja sedda, mis so ilma ees pahha, ollen ma teinud.

195.* Ewes. 2, 8. 9. Teie ollete armust õndsaks sanud usso läbbi: ja sedda ei mitte teie käest, Jummal and on se. — Et mitte teggudest, et ükski ei pea kiitlema.

196. Rom. 3, 28. Sepärrast arwame meie, et innimene õigeks saab usso läbbi, ilma kässõ teggusita.

197. Rom. 5, 1. Et meie nüüd ussust olleme õigeks sanud, siis on meil rahho Summala jures meie Issanda Jesuse Kristuse läbhi.

198.* Joh. 1, 12. Agga ni mitto, kui tedda wastowõtsid, neile andis temma melewalda, Summala lapsiks sada, kes temma nimme sisse uskwad. Õige usso sees pühhitsenud ja hoidnud,

(Pühhitsemisest.)

199. Kal. 5, 6. Kristuse Jesuse sees ei maksa ümberleigatud egga ümberleikamata, waid usk, mis armastuse läbhi teggew on.

200. Gal. 2, 14. 17. Mis kasso on sest, mo wennad, kui legi ütleb ennesele usko ollewad, agga teggusid ep olle temmal? Kas se usk woib tedda õndjaks tehha? Nenda ka usk, kui temmal ei olle teggusid, on isseennehes surnud.

201. Ewes. 2, 10. Sest meie olleme temma tehtud, Kristuse Jesuse sees lodud hea teggudele, mis pärrast Summal meid on enne walmistanud, et meie nende sees piddime käima.

202. Kal. 5, 22. Waimo kasso on armastus, rõõm, rahho, pittmeel, heldus, headus, truus, tasandus, kassinus.

203. Wil. 1, 6. Ma ollen se peäle julge, et se, kes teie sees on alganud sedda head tööd, sedda ka lõpp etab Jesuse Kristuse päwani.

204. 1 Kor. 10, 12. Sepärrast, kes ennast armab seiswad, katsko et temma ei lange.

205.* Joh. ilm. 2, 10. Dille ustaw surmani, siis tahhan ma sulle ellofroni anda.

üht ristitokoggodust, pühhade ossasamist.

Mie se on?

nenda kui temma lõik pühha ristitokoggoduse ma peäl kutsub, koggub walgustab, pühhitseb, ja Jesuse Kristuse jures õige ja aino usso sees hoiab;

(Boitlejast firrikust.)

206. Apost. tegg. 2, 41. 42. Kes nüüd heal meel temma sõnna wastawõtšid, neid ristiti, ja sel päwal kogguti nende jure liggi kolmtuhhat hinge. — Agga nemmad jäid allati Apostlide õpetuse ja õhšasamise ja leiwa murdmise ja palwetesse.

207. 2 Kor. 5, 20. Sepärrast olleme meie nüüd Käsšud Kristuse assemel, otsego maenitšeks Jummal meie läbbi; siis pallume meie nüüd Kristuse assemel: Andke ennast Jummalaga ärraleppitada!

208. 1 Kor. 4, 1. Kenda arwago meid iggaüks kui Kristuse sullasid ja maiapidada-jaid Jummalalla sallaja asjade ülle.

209. Ewes. 2, 19—22. Sepärrast ei olle teie ennam wõõrad ja maialised, waid pühhade seltsirahwas ja Jummalalla koddakondsed, — Apostlide ja prohwetide raia peäle üllesehitud, kus Jesus Kristus isje nurgakiwi on, — kelle sees kõi se hone on kofkolidetud, ja kaswab pühhaks Jummalalla templiks Issanda sees; — kelle sees ka teid ühtlase üllesehitate Jummalalla elloassemeks Waimo sees.

210.* 1 Petr. 2, 5. 9. Ja teid ennast ehhitakse ka ülles kui ellawad kiwid waimolikkus koiaks ja pühhaks preestri ammetiks, et teie peate ohwerdama waimolikkud ohwrid, mis Jummalalla melest diete armsad on Jesuse Kristuse läbbi. — Agga teie ollete se ärrawallitsetud suggu, se kunninglik preestri ammet, se pühha rahwas, se pärrirahwas, et teie peate selle wäggewad nouud kulutama, kes teid pimmedast on kutsnud omma immelikko walguse jure.

211. Kol. 1, 18. Kristus on omma ihho ehk koggoduse Pea, ta on se hakkatus ja esšite sündinud surnuist, et temma kõiš esšimene pididi ollema.

212. 1 Kor. 3, 16. 17. Eks teie ei tea, et teie Summala tempel ollete, ja et Summala Waim teie sees ellab? — Kui legi Summala templi ärrarikkub, tedda tahhab Summal ärrarikkuda; sest Summala tempel on pühha, se ollete teie.

213.* Ewes. 4, 3—6. Olge ussinad üht meelt piddama Waimus rahho siddeme läbbi. — Üks ihho on ja üks waim, nenda kui teie ka ollete kutsutud ühhes lotuses teie kutsmise polest; — üks Issand, üks usk, üks ristmine, — üks Summal ja kõikide Issa, kes on kõikide ülle ja kõikide läbbi, ja teie kõikide sees.

214. Matt. 10, 22. Ja teid wihhatakse kõikist minno nimme pärrast; agga kes otsani jääb kannatama, se peab öndsaks sama.

215. Matt. 16, 18. Sinna olled Petrus, ja sesinnatse kaljo peäle tahhan minna ehhitada omma foggodust, ja pörgo wärrawad ei pea sedda mitte ärrawoitma.

216.* Lut. 12, 32. Ärra kardda mitte sinna pissotene karjoke, sest teie Issa hea meel on, teile kunningriki anda.

pattude andeksandmist,

Mis se on?

sesammast ristifoggoduses temma minnule ja kõige usklikkudele iggapääw kõik wattud rohkeste andeks annab,

217. L. Laul 130, 3. 4. 7. Kui sinna, Jehowa, tahhastid kõik üllekohhut melespiddada, kes siis jouaks Issand so ees seista? Sest sinno ka on andeksandmine, et sind peab kardetama. — Israel! loda Jehowa peäle, sest Jehowa jures on heldus, ja temma jures on kõigerohkem lunnastus.

Liha üllestõusmist ja iggawest ello.

Amen.

Mis se on?

ja wiimisel päwal mind ja kõik surnud üles-
ärratab, ja minnule kõige usklikkudega
Kristuse sees iggawese ello annab, se on
tõeste tõssi.

218. Joh. 6, 40. Agga se on selle taht-
mine, kes mind on läkkitanud, et iggawene ello
peab ollema iggauhhel, kes Poega näeb ja temma
sisse ussub, ja minna tahhan tedda ülesärratada
wiimisel päwal.

219.* Joh. 5, 28. 29. Tund tulleb, millai
kõik, kes haudade sees on, peawad temma heäle
kuulma, — ja wälja tulles, kes on head teinud,
ell o üllestõusmiseks; agga kes on pahha teinud,
hukkamoistmise üllestõusmiseks.

220. 1 Kor. 15, 42—44. Nenda on ka
surnutte üllestõusmine, ladduwas põlwes kül-
watakse ihho, hukkaminnemata põlweks ärratakse
sedda üles. — Auuta külwatakse, auu sees ärratakse
üles, nõdrufes külwatakse wäes ärratakse üles.
— Liihalik ihho külwatakse, waimolik ihho ärratakse
üles, sest on lihalikkusi ihhusid ja on waimulikkusi
ihhusid.

221.* Matt. 24, 42. Sepärrast walwage,
sest teie ei tea, mil tunnil teie Issand tulleb.

222.* 2 Kor. 5, 10. Sest meie peame kõik
awwalikkus sama Kristuse kohtojärre ees, et igga-
üks peab sedda möda sama, kui temma ihhus on
teinud, olgo head ehk kurja.

223. Matt. 25, 34. 41. 46. Siis wõttab
funningas neile bölda, kes temma parremal kael on:
Tulge tenna, minno Issa õnnistud, pärrige sedda

tunningriki, mis teile on valmistud mailma asu-
tamisest. — Siis wõttab temma ka hõluda neile, kes
pahhemal käel on: Minge ärra minnust, teie ärra-
netud, iggawese tullest, mis on valmistud kurratile
ja temma inglilele. — Ja needsinatsed lähewad
iggawese walluse, agga õiged iggawese elluse.

224.* Jes. 66, 24. Nende us ei surre
mitte ärra, ja nende tulli ei kustu mitte ärra.

225.* Joh. 11, 21, 4. Ja Summal tah-
hab ärrapühkida kõik weepissarad nende filmist,
ja surma ei pea ennam ollema, egga leinamist,
egga kissendamist, egga waewa ei pea ennam ollema;
sest et esimesed asjad on ärraläinud.

226. 1 Kor. 2, 9, 10. Mis film ei olle
näinud, ja kõrw ei olle kuulnud, ja innimese süd-
damesse ei olle tõusnud, mis Summal on walmis-
tanud neile, kes tedda armastawad, — sedda on
Summal meile ilmutanud omma Waimo läbbi.

227.* 2 Petr. 3, 13. Agga meie otame
ued taewad ja uut maad temma tötuse järrele,
kus õigus sees ellab.

Kolmas Peatük.

Pühhasst Issa meie Palwest.

Palwest.

228.* Sak. 4, 8. Tulge Summala
liggi, siis tulles temma teie liggi.

229. Jes. 55, 6. Noudke Jehowat, et
tedda wõib leida, hüüdke tedda appi, et temma
liggi on.

230. Jer. 29, 13, 14. Teie wõttate mind
otsida, ja leiata mind; kui teie mind nouate kõi-

gest, ommast süddamest, — siis annan ma ennast teile leida, ütleb Jehowa.

231.* Matt. 7, 7. 8. Palluge, siis peab teile antama, otsige, siis peate teie leidma; kopputage siis peab teile lahti tehtama. — Sest iggäüks, kes pallub, se saab, ja kes otsib, se leiab, ja kes kopputab, sellele tehakse lahti.

232. Joh. 16, 23. Töest, töest minna ütlen teile: Mis teie ial Issalt pallute minno nimmel, sedda annab temma teile.

233. Luk. 22, 42. Issa, kui sa tahhaksid sedda karrikat minnuust ärrawötta! ommeti ärgo sündlo minno, waid sinno tahtmine.

234. Jak. 1, 6. 7. Agga ta pallugo uskus, ja ärgo olgo mitte kahhe wahhel; sest kes kahhe wahhel on, se on merre laenete sarnane, mis tulest aetakse, ja kaksipiddi heidetakse. — Sest se samma innimenne ärgo möttelgo, et ta middagi Issanda käest saab.

235.* 1 Tim. 2, 1. 2. Sepärrast maenit sen minna kõigeesste, et peab tehtama pallumisi, palwesid, pallumisi teiste eest, ja tännamisi kõide innimeste eest, — kunningate ja kõide eest, kellel kõigeüllem melewald on, et meie rahholist ja waikist ello woikime ellada kõige jummalakartuse ja ausa ello sees.

236. 1 Mos. 32, 27. Ei ma lasse sind mitte, kui sa mind ei õnnista.

237.* 1 Tess. 5, 17. Palluge lõpmata Jummalat.

238. L. Paul 63, 7. Kui minna sind enese mele tulletan ommas sängis, siis mötlen ma wahhikordade aeges sinno peäle.

239. 5 Mos. 8, 10. Kui sa saad sõnub, ja so kõht täis sanub, siis pead sa Jehowat omma Jummalat kiitma.

240.* Koloss. 3, 16. Kristuse sõnna ellago rohkeste teie seas kõige tarkusega; õppetage ja maenitsege isseennast mängi ja kituse lauludega, ja mu waimolikko lauludega; laulge kauniste Issandale ommas süddames.

Esimesed Palwe sõnnad.

Issa meie, kes sa olled taewas.

Mis se on?

Summal tahhab meid se läbbi armolikkult kutsuda, et meie peame uskuma, tedda meie õige Issa ja meid temma õiged lapsed ollewad,

et meie julgeste ja kindla lotusega tedda peame palluma, nenda kui armsad lapsed omma armast issa palluvad.

241*. Rom. 8, 15. Teie ep olle sanud sulase põlwe waimo, et teie jälle peaksite kartma, waid teie ollete lapse põlwe Waimo sanud, kelle läbbi meie kisseidame: Abba, Issa!

242. Jes. 63, 16. Sinna, Jehowa, olled meie issa, meie Lunnastaja, iggawessesi aiaist; se on so nimmi.

243. Rom. 8, 14. Ni mitto kui Summala Waimo läbbi juhhatakse, needsinatsed on Summala lapsed.

Esimene Palwe.

Pühhitsetud sago sinno nimmi.

Mis se on?

Summala nimmi on kül isseenneses pühha; agga meie pallume sessinnatses palwes, et se ka meie jures saaks pühhitsetud.

244. L. Paul 111, 9. Pühha ja kartuse wäärt on temma nimmi.

Kuida sünnib se?

Kui Summala sõnna selgeste ja puhtaste õppetäse, ja meie ka pühhaste kui Summala lapsed sedda möda ellame; sedda aita meid, armas taewane Issa!

Agga kes teist wiisi õppetab ja ellab, kui Summala sõnna õppetab, se ei pühhitse mitte meie seas Summala nimme; se eest hoia meid, armas taewane Issa!

245. Joh. 17, 17. Pühhitse neid omma töe sees, sinno sõnna on tödde.

246.* 1 Petr. 1, 15. Menda kui se, kes teid on kutsund, pühha on, sage ka teie pühha's kõige omma ello sees.

247. 1 Tim. 6, 3. 4 Kui kegi teist õppetust õppetab, ja ei hoia mitte Issanda Jesuse Kristuse terwe sannade pole egga se õppetuse pole, mis sadab heaga Summalat kartma, — se on uhle ja ei tea ühtegi, waid on hul küsimistega ja sõnna riidlemistega.

Teine Palwe.

Tulgo meile sinno riik.

Mis se on?

Summala riik tulleb kül ilma meie palweta isseennesest, agga meie pallume sessinnatses palwes, et se ka meie jure tulles.

248. Mark. 1, 15. Teg on kätte joudnud ja Summala riik on liggi tulnud; parrandage meelt ja uskuge armoõppetust.

Kuida sünnib se?

Kui taewane Issa omma pühha Waimo meile annab, et meie temma pühha sõnna temma armo läbbi ussume, ja Summala mele pärrast ellame siin aialikkult ja seal iggaweste.

249. Matt. 6, 33. Noudke essite Jum-
mala rifi ja temma õigust, siis sedda kõik peab teile
peäleegi antama.

250.* Joh. 6, 44. Ükski ei woi minno
jure tulla, kui ei tõmba tedda se Issa, kes mind
on lätkitanud.

251. Tit. 2, 11—13. Summala arm, mis
õnnistust sadab, on ilmunud kõikile innimestele,
— ja juhatab meid, et meie peame ärrasalgama
jummalakartmata ello, ja ilmalikkud himmud, ja
peame moistlikkult ja õiete ja jummalakartlikkult
ellama sessinnatses mailmas, — ja ootma sedda
õnnist lotust, ja se sure Summala, ja meie õnnis-
teggia Jesuse Kristuse auuilmumist.

Kolmas Palwe.

Sinno tahtmine sündko kui taewas,
nenda ka ma peäl.

Mis se on?

Summala hea armuline tahtmine sünnib kül
ilma meie palweta, agga meie pallume sessinnatses
palwes, et se ka meie jures sünniks.

252. L. Laul 135, 5. 6. Minna tean, et
Sehowa on suur, ja meie Issand surem, kui kõik
jummalad. — Kõik mis Sehowa tahhab, teeb
temma taewas ja ma peäl, merrede ja kõikide
süggawuste sees.

Kuida sünnib se?

Kui Summal kõik kurja nouu ja tahtmist rikkub
ja kelab neid, kes meid ei tahha lasta Summala
nimme pühhitseda, egga temma rifi meie jure tulla,
kui on kurrati, mailma ja meie lihha tahtmine;

waid finnitab ja hoiab meid kindlaste ommas
sõnnas ja uskus meie otsani; se on temma armuline
ja hea tahtmine.

(Salmi-ramat.)

253. 1 Joh. 5, 4. Kõik mis Summalast on sündinud, woidab mailma ärra, ja meie usk, se on se woimus, mis mailma on ärrawoitnud.

254. 1 Tess. 5, 23. Se rahho Summalisse pühhitsego teid läbbi ja läbbi, ja kõik, mis teil on, waim ja hing ja ihho sago hoitud ilmalaitmata meie Issanda Jesuse Kristuse tullemises.

Neljas Palwe.

Meie iggapäwast leiba anna meile tänapääw.

Mis se on?

Summal annab iggapäwast leiba kül ilma meie palweta kõige kurja innimestele; agga meie pallumesesinnatses palwes, et temma meile annaks sedda mõista, ja tännuga wastowõtta, meie iggapäwast leiba.

255. Sak. 1, 17. Kõik hea andmine, ja kõik täis and on üllemelt, ja tulles mahha walguse Issast, kelle jures ei olle muutmist, egga wahhetamise warjo.

Mis on iggapäwane leib?

Kõik, mis meie ihho toiduseks ja üllespidamiseks tarwis lähhäb: sömine, jomine, — rided, kingad, — kodda, maia, — põld, weiksed, — rahha, warra, — wagga abbitasa, waggad lapsed, wagga perre, waggad ja truid üllemad, — hea wallitsus, hea ilm, rahho, terwis, aus ello, — head sõbrad, truid naabred, — ja muud nisuggused asjad.

256. L. Laul 145, 15. 16. Kõikide filmad ootwad sinno järrele, ja sinna annad neile nende roga ommal aial. — Sa teed lahti omma kät, ja täidab kõik, mis ellab hea melega.

257. Hebr. 13, 5. Teie ello wisid olgo ilma rahho ahnusseta, ja olge rahhul sega, mis kät on; sest temma on võlnud: Ei tahha ma sinnust mahhajäda, egga sind ei paigast mahhajätta.

Wies Palwe.

Ja anna meile andeks meie wõllad,
kui meie andeks anname omma wõlg-
lastele.

Mis se on?

Meie pallume sessinnatses palwes, et taewane
Issa mitte ei tahhaks wadata meie pattude peäle,
egga nende pärrast meile sedda keelda, mis meie pal-
lume; sest meie ep olle sedda mitte wäärt, mis meie
pallume, egga polle sedda ka mitte teninud;

waid et temma tahhaks meile sedda kõif armust
anda, sest et meie iggapääw paljo patto teme, ja
selget nuhtlust tenime.

Siis tahhame meie ka süddamest andeks anda,
ja heal meel head tehha neile, kes meie wasto eksiwad.

258. L. Laul. 51, 11—14. Panne ommad
silmad mo pattude eest warjule, ja kustuta ärra
kõif mo üllekohhus. — Lo mulle, Summal, üks
puhhas südda, ja uenda mo sees kindlat waimo.
— Ärra heida mind mitte ärra omma palle eest,
ja ärra wõtta omma pühha Waimo mitte minnult
ärra. — Anna mulle jälle omma õnnistuse rõmus-
tust, ja heameleline waim toetago mind.

259. Luf. 17, 10. Nenda ka teie, kui teie
ollate kõif teinud, mis teid on kästud, siis üttelge:
meie olleme kõlwatumad sullased, sest meie
olleme teinud, mis meie kohhus olli tehha.

260. Matt. 6, 14. 15. Kui teie inimese-
tele nende efsitused andeks annate, siis annab ka
teie taewane Issa teile andeks. — Agga kui teie
innimestele nende efsitusi mitte andeks ei anna, siis
ei anna ka teie Issa teie efsitusi mitte andeks.

Kues Palwe.

Ja ärra sada meid mitte kiusatuse sisse.

Mis se on?

Summal ei kiusa kül leddagi, agga meie pallu-
me sessinnatses palwes, et Summal meid tahhaks
hoida ja üllespiddada, et kurrat, mailm ja meie lihha
meid ei petta, egga sada ebbausso, kaksipiddise mõt-
lemise ja mõnne mu sure patto ja häbbi sisse;

ja kui meid sega peaks kiusatama, et meie kum-
matagi wiimselt ärrawõidame ja wõimust same.

261. Sak. 1, 13. 14. Argo üttelgo üksti
kedda kiusatakse: Mind kiusatakse Summalast; sest
Summal ei wõi sada kurjaga kiusatud, ja temma
isse ei kiusa leddagi kurjaga. — Agga igga-
üks kiusatakse, kui ta omma ennese himmust wetakse
ja awwatelletakse.

262. Kal. 5, 17. Lihha himmustab Waimo
wasto ja Waim lihha wasto; agga needsinatsesed
on teine teise wasto, et teie sedda mitte ei te, mis
teie ial tahhate.

263. Ewef. 6, 12. Meil ep olle mitte
woitlemist werre ja lihha wasto, waid suurte
würstirikide ja waldade wasto, sellesinnatse mailma
pimmeduse wallitsejatte wasto, waimolikko kurjuste
wasto taewaste asjade sees.

264. 1 Kor. 10, 13. Teile ei olle weel
muud kui innimese kiusatus kätte tulnud; agga Sum-
mal on ustaw, kes teid ei lasse kiusata ennam
kui teie sudate kanda, waid tahhab kiusatusega
ka sedda otsa tehha, et teie sudate kanda.

Seitsmes palwe.

Waid peästa meid kurjast ärra.

Mis se on?

Meie pallume sessinnatses palwes, kui ühhel
hobil, et taewane Issa meid tahhaks peästa kõige-
suggusest kahjust, ihho- ja hinge-, warranduse- ja
aau-kahjust;

ja wimats, kui meie surma tunnife tulles, õndsas otsa meile anda, ja armuga sestsinnatsest hädda orrust jennekse jure taewa wõtta.

265. Apost. tegg. 14, 22. Meie peame mitme willetsuse läbbi Summal riki minnema.

266. I. Laul 68, 20. 21. Kidetud olgo Issand iggapääw! ta panneb koorma meie peäle, sesamma Summal, kes meie ärrapeästja on. — Meie Summal on ärrapeästja, ja Jehowa Issand sadab surmast wälja.

267. I. Laul 126, 5. 6. Kes filmaweega külwawad, need leitawad õiskamisega. — Kes käib ifka peäle ja nuttab, semet külwi tarwis kandes, se tulles tõeste õiskamisega, ja kannab ommad wihhud.

268. Joh. ilm. 14, 13. Õndsad on need surnud, kes Issandas surredad sest aiast; tõest, ütleb Waim, et nemmad peawad hingama ommast waewast, ja nende teud käiwad nende järrel.

Wiimsed palwe sõnnad.

Sest sinno pärralt on riif, ja wäggi ja au iggaweste. Amen.

Mis on Amen?

Se on, et minna pean kindlaste uskuma, et taewane Issa meie palwed heldeste on wastowõtnud ja kuulnud; sest et temma isse on meid käskinud nenda palluda, ja tõutanud, et temma meid tahhab kuulda. Amen, Amen, se on: jah, jah, se peab tõeste nenda sündima.

269. I. Laul 27, 8. 9. Mo südda ütleb sulle, et sa öölnud: Otsige mo Palle! siis otsin ma, Jehowa, sinno Palle. — Ärra panne omma Palle mo eest warjule, ärra lükka omma sullast mitte ärra wiha sees: sa olled mo abbi olnud, ärra anna mind mitte ülle, ja ärra jätta mind mahha, mo õnnistuse Summal!

270. L. Laul 145, 18. 19. Jehowa on liggi kõikile kes tedda appi hüüdwad, kes tedda tõe sees appi hüüdwad. — Temma teeb nende mele pärrast, kes tedda kartwad, ja nende küssendamist tuleb temma, ja peästab neid ärra.

Neijas Peatük.

Bühhaft ristmissest.

Raks sakramenti.

271. 1 Joh. 5, 6. 8. Se on sesamma, kes tulleb wee ja werre läbbi Jesus, se Kristus, ei mitte weega ükspäinis waid wee ja werrega. Ja Waim on, kes tunnistab, et waim on tödde. — Ja kolm on, kes tunnistawad ma peäl: Waim ja wessi ja werri, ja need kolm on ühheks tunnistuseks.

I. Mis on ristmine?

Ristmine ep olle mitte paljas wessi, waid nisugune wessi, mis Jummalala kästus on seätud, ja Jummalala sõnnaga ühte pandud.

272. Joh. 3, 5. 6. Tõest tõest minna ütlen sulle, kui legi ei sünni weest ja Waimust, siis ei woi temma mitte Jummalala rigi sisse saba. — Mis lihhaft sündinud, se on lihha, ja mis Waimust sündinud, se on waim.

Mis Jummalala sõnna se on?

Kui meie Issand Jesus Kristus ütleb Matteuse ramatus wiimses peatükis:

Winge ja tehke jüngeriks kõik rahwas, neid ristides Jummalala Issa, ja Poia, ja pühha Waimo nimmel.

273.* Matt. 28, 18—20. Minnule on antud kõik meelewald taewas ja ma peäl. — Sepärast minge ja tehke jüngriks kõik rahwas, neid ristides Issa, ja Poia ja pühha Waimo nimmel. — Ja õppetage neid piddama kõik, mis minna teid ollen käsknud. Ja wata minna ollen iggapääw teie jures mailma otsani.

274.* Mark. 10, 13—16. Ja nemmad töid lapsokesi temma jure, et ta neisse piddi putuma, agga jüngrid sõitlesid neid, kes neid temma jure töid. — Agga kui Jeesus sedda näggi, sai temma meel wägga haigeks ja ütles neile: Laske need lapsokesed minno jure tulla, ja ärge keelge neid mitte, sest niisugguste pärralt on Summala riik. — Tõest minna ütlen teile: Kes ial Summala riiki wasto ei wotta kui lapsokse, se ei sa mitte senna sisse. — Ja temma wõttis neid sülesse, ja panni käed nende peäle, ja õnnistas neid.

275. Jes. 54, 10. Kõik mäed liikuvad ärra ja mäekingud kõikuvad, agga minno heldus ei pea mitte sinnust liikuma, egga mo rahho seädus kõikuma, ütleb Jehowa, so hallastaja.

276. Apost. tegg. 2, 38. Peetrus ütles nende wasto: Parrandage meelt, ja iggäüks teie seast laske ennast ristida Jeesuse Kristuse nimme peäle pattude andeksandmiseks, ja siis peate teie pühha Waimo anai sama.

II. Mis annab ehk sadab ristmine?

Temma sadab pattude andeksandmist, peästab ärra surmast ja kurratist, ja annab iggawest õnnistust kõigile, kes sedda usuwad, mis Summala sõnna ja tõutused fulutawad.

277.* Kal. 3, 26. 27. Teie olete kõik Summala lapsed usso läbbi Kristuse Jeesuse sees. — Sest mitto teid Kristuse sisse on ristitud, teie olete ta ennast Kristusega ehitanud.

278. Joh. 5, 24. Tõest tõest minna ütlen teile: kes minno sanna tuleb, ja ussub sedda, kes mind on läkkitanud, sel on iggawene ello, ja se ei tulle mitte kohto alla, waid on surmast ello sisse läinud.

Mis suggused on need Summala sõnnad eht tõutused?

Kui meie Issand Jesus Kristus ütleb Markuse ramato wiimses peatükkis (16, 16):

Kes ussub ja kedda ristitakse, se peab õndsaks sama, agga kes ei ussu, tedda peab hukka mõistetama.

279. Mark. 16, 15. 16. Ja Jesus ütles neile: Minge kõige mailma, ja tulutage armoõppetust kõige lomale. — Kes ussub ja kedda ristitakse, se peab õndsaks sama; agga kes ei ussu, tedda peab hukka mõistetama.

280. 1 Joh. 3, 1. Watage, mis suggust armastust Issa meile on annud, et meid peab Summala lasteks hütama.

III. Kuida võib wessi ni suri asjo tehha?

Wessi ei te sedda tõeste mitte, waid Summala sõnna, mis weega ja wee jures on, ja usk, mis seddasamma Summala sõnna wee sees ussub;

sest ilma Summala sõnnata on wessi paljas wessi ja ei mitte ristmine agga Summala sõnnaga on ta üks ristmine, se on üks ello wessi täis armo, ja on uesündimise pessemine pühha Waimo läbbi. Kuida pühha Paulus ütleb Tituse ramato kolmandamas peatükkis:

Summal on meid õndsaks teinud uesündimise pessemise ja pühha Waimo uendamise läbbi, kedda temma on wäljawaallanud meie peäle rohkeste Jesuse

Kristuse meie Sunnisteggia läbbi, et meie temma armo läbbi õigeks tehtud, iggawese ello pärriafs piddime sama lotuse järrele; se on üks tõssine sõna.

281. Tit. 3, 4. 5. Agga kui Summala meie õnnisteggia heldus ja armastus innimeste wasto ilmus, — siis on temma meid õndsaks teinud, ei mitte õiguse teggudest, mis meie ollime teinud, waid omma hallastuse pärrast, uesündimise pessemise ja pühha Waimo uendamise läbbi.

282. Mark. 9, 24. Issand, minna ussun, aita minno uskmata süddant.

283. 1 Petr. 3, 20. 21. Summala pitt meel otis Noa päiwil, kui laewa walmistati, kus sees piisut, se on kahheksa hinge, wee sees hoiti. — Selle wastotähhendus, ristmine, teeb meid nüüd ka õndsaks (ei mitte rojuse ärrasaatmine lihha peält, waid hea süddame-tunnistuse tõutamine Sumalale) Jesuse Kristuse üllestõusmise läbbi.

IV. Mis tähendab nisuggune wee ristmine?

Se tähendab, et wanna Adam (se on meie pattune südda) peab iggapäwase kahhetsemise ja pattustpöõrmise läbbi meie sees ärraupputud sama ja surema kõige patto ja kurja himmudega,

ja iggapääw jälle ettetullema ja üllestõusma se uus inimene, kes õiguses ja puhhastuses Summala ees peab iggaweste ellama.

Kus se on kirjitud?

Pühha Paulus ütleb ommas ramatus Roma rahwale kirjitud, kuendamis peatükis:

Meie olleme Kristusega mahhamaetud ristmise läbbi surma sisse, et, otsego Kristus on üllesärratud surmuisst Issa auu

**lääbi, meie ka nenda peame udes ellus
käima.**

284. Ewef. 4, 22—24. Teie peate enneste peält ärrahetma endise ello polest sedda wanna innimest, sedda rikkutakse pettuse himmude lääbi; — agga teie peate uest sama omma mele waimus, — ja enneste peäle wõtma sedda uut innimest, kes Jummal sarnatseks on lodud tõssise õiguse ja pühbitsuse sees.

285. Kol 5, 24. Agga kes Kristuse pärralt on, need on omma lihha risti lõnud ihhaldamistega ja himmudega.

286. Kol. 2, 12. Teie ollete Kristusega ristmises mahhamaetud, kelle ses teie ka ollete Lemmaga ülesärratud usso lääbi, mis Jummal omma wäega sadab, kes tedda on surnuist ülesärratanud.

287. 1 Petr. 22, 23. Siis tehke puhtaks ommad hinged tõe sõnnawõtmises Waimo lääbi wennalikko armastamiseks, mis ep olle sallalik, ja armastage teine teist lõigest wäest ja puhtast süddamest, kes teie ollete ueste sündinud, ei mitte ladduwast waid hukkaminnemata seemnest ellawa Jummal sõnna lääbi, mis ka iggaweste jääb.

288. Joh. 8, 11. Wata ma tullen noppeste; pea kinni, mis sul on, et ükski ei sa sinno fronti wõtta.

Wies Peatük.

Pühhas Altari Sakramentist.

I. Mis on Altari Sakrament?

Se on meie Issanda Jesuse Kristuse tõssine ihho ja werri, leiwa ja wina al meile ristirahwale süa ja jua Kristusest ennesest seätud.

289. 1 Kor. 10, 16, 17. Se õnnistud karrikas, mis meie õnnistame, eks se ei olle Kristuse werre õsamine? Se leib, mis meie murrame, eks se ei olle Kristusse ihho õsamine? — Sest üks leib on, nenda on meid paljo üks ihho; sest meie kõit same ühhe leiwa õsamiseks.

290. 1 Kor. 11, 26. Ni mitto kord, kui teie ial sedda leiba sõte, ja sest karrikast jote, siis kulutage Issanda surma, senni kui temma tulleb.

291. Joh. 15, 5. Minna ollen winapu, teie winapu õsjad; kes minno sisse jääb, ja minno temma sisse, se kannab paljo wilja, sest minnotage ei wõi teie ühtegi teha.

Kus se on kirjitud?

Nenda kirjutawad pühhad Ewangelistid: Matheus, Markus, Lukas ja ka pühha Paulus:

Meie Issand Jesus Kristus sel õsel, mil tedda ürraanti, wöttis leiwa, tännas, murdis ja andis omma Jüingritele ja ütles: Wõtke, söge, se on minno ihho, mis teie eest antakse, sedda tehke minno mällestuseks.

Selsammal kombel wöttis temma ka karrika pärrast õhtosõmaaega, tännas ja andis omma Jüingritele ja ütles: Wõtke, joge kõit seält seest, sesunnane karrikas on se uus seädus minno werre sees, mis teie ja mitme eest ärrawallatakse pattude andeksandmiseks: sedda tehke, ni mittoforda, kui teie sest jote, minno mällestuseks.

II. Mis tasjo on meil septsuggusest sömisest ja jomisest?

Sedda näitawad meile needfännatfed Kristuse sönnad: mis teie eest ärraantakse ja ärrawallatakse pattude andeksandmiseks;

se on, et meile sakramenti sees pattude andeksandmist, ello ja önnistust nende sönnade läbbi antakse; seft kus pattude andeksandmine on, seäl on ka ello ja önnistus.

292. Joh. 6, 51. 53. 54. 56. Minna ollen se ellaw leib, mis taewast on mahhatulnud. Kui tegi septsinnatsest leiwast sööb, se peab ellama iggaweste; ja se leib, mis minna annan, se on minno lihha, mis ma annan mailma ello eest. — Töest töest minna ütlen teile: Kui teie ei sö mitte innimese Poia lihha, egga jo temma werd, siis ei olle ello teie sees. — Kes minno lihha sööb, ja minno werd joob, sel on iggawene ello, ja minna äratan tedda ülles wiimsel päwal. — Kes minno lihha sööb ja minno werd joob, se jääb minno sisse ja minna temma sisse.

293. L. Laul 32, 1. 2. Wägga önnis on se, kelle ülleastmine on andeks antud, kelle päät on kinnikaetud. Wägga önnis on se innimene, kellele Jehowa ülletohhut ei arwa süüks, ja kelle waimo sees ei olle kawwalust.

III. Kuida wöib ihhulik sömine ja jomine nisuggusid suri asjo tehha?

Sömine ja jomine ei te sedda töeste mitte, waid need Kristuse sönnad: mis teie eest ärraantakse ja ärrawallatakse pattude andeksandmiseks;

need sönnad on ihholikko sömise ja jomise jures kui üllem assi sakramentis; ja kes needhammad sönnad ussub, sel on, mis nemmad tunnistawad: pattude andeksandmine.

294. Joh. 3, 36. Kes ussub Poia sisse sel on iggawene ello, agga kes ei ussu Poia sõnna, se ei pea sedda ello näggema, waid Jummalala wiha jääb temma peäle.

IV. Kes wõttab ausaste sesinnatse sakramenti wasto?

Paastuda ja ihho polest ennast walmistada, on üks kaunis wäljaspidine kombe; — agga se on wiete ja hästi walmistud, kellel usf on nendesinnaste Kristuse sõnnade peäle: **Wis teie cest ärraantakse ja ärrawallatakse pattude andeksandmiseks;**

agga kes needsinna sid sõnno ei ussu ehk kassipiddi mõtleb, se ep olle mitte wäärt, egga hästi walmistud, sest se sõnna: **Teie cest!** — tahhab selged usflikud süddamed.

295. 1 Tim. 4, 8. Isholik õppimine sadab pissut kasso; agga jummalakartus sadab kõikile asjadele kasso, ja temmal on selle ja tulleswa ello tõutus.

296.* 1 Kor. 11, 27—29. Kes ial sedda leiba sööb, ehk Issanda karrika seest joob kõlwatumal wisil, sel on Issanda ihhust ja werrest süüd. — Agga inimene katsto isseennast läbbi, ja nenda sögo temma sest leiwast, ja jogo se karrika seest. — Sest kes kõlwato sööb ja joob, see sööb ja joob isseennesele nuhtlust, sest et temma ei te wahhet Issanda ihho wahhel.

297.* I. Paul 51, 19. Jummalala melepärralised ohwrid on üks rõhnutud waim, üht rõhnutud ja rusujuk pekstud süddant ei laida ja mitte, Jummal.

298. Matt. 5, 23. 24. Kui sinna omma ande altari peäle tood, ja seäl so mele tulles, et sinno wennal middagi on sinno wasto, — siis jätta sinna omma ande altari ette, ja minne, ja leppi enne omma wennaga ärra, ja siis tulle ja to omma ande.

299. Joh. 5, 14. Katsu; sinna olled ter-
weks sanud; ärra te mitte ennam patto, et sulle
middagi furjemat ei sünni.

300.* Joh. ilm. 19, 9. Dnsfad on need,
kes Talle pulma õhtosjömaiale on lut-
sutud.

Monned kõigearmsamad laulud, mis peatükide kõrwas sünnib õppida.

I. peatüki I. käsjo kõrwas:

Au kitus olgo iggawest 135

Uest L. R. Nr.

II. käsjo kõrwas:

Dh wõtkem Summalat 155

III. käsjo kõrwas:

Meil omma sõnna finnita 428

Dh Jeesus Kristus tulles sa 208

IV. kunnis X. käsjo kõrwas:

Dh wagga Summal kes 296

Walmista mo waim end kül 302

Kes Summalat ni lasseb tehha 167

Wiimaste käsjosõnnade kõrwas:

So pole Jeesus süddamest 268

II. peatüki I. õppetuse kõrwas:

Wõtta nüüd Jeesandat wägawat 150

Mo hing oh rõõmsast kida 151

Dh anna tuhhat keelt sa mulle 153

Mis waewab sinno süddant 172

II. õppetuse kõrwas:

Nüüd paistab meile kauniste 449

Jesusest ei jätta ma 400

Kuus pean ma sõnna 1

Ma tullen taewast ülemalt 20

Dh Jeesus sinno wallo 74

Se kes ristisambas rippub 83

Kristus on meie patto eest 91

So taewaminnemise peäl 114

Ärkage ni wahhid hüüdwad 482

III. Sppetuse kõrwas:

Nes 2. Nr. Nr.

Dh pühha Waim meil tulle ja	120
Mo hinge sisse tulle	116
Dh Jesus üllem abbimees	258
Kõik kallid hinge õnnistus	272
Müüd ollen minna pohja leidnud	187
Jesulest ei jätta ma	400
Jesus Õnnisteggia	456
Kristuse hawadese ma	459
Kui surma tund on ulse ees	462
Mo ello Kristus isse	469
Uts kindel lin ja warjopail	445
Dh omma sõnna hoia	434
Mo hing Jehowat tida	440
Eddasi, eddasi	438
Jerusalem ja pühha taewa lin	483

III. peatükki kõrwas:

Dh meile Issand Jesus	433
Sull' sull Jehowa tahhan laulda	311
Mo südda ärka ülles	511
Müüd hingwad innimesed	538

IV. peatükki kõrwas:

Ma ollen ristitud ja soga	218
-------------------------------------	-----

V. peatükki kõrwas:

Minno südda römustelle	229
----------------------------------	-----

Oh mis' magas on, Teefas' miink on. — 333

Mo hing Sefa armastatt

Mo hing mis' annad Jumalale 200

